

LAZA KÖTŐDÉSEK

**A magyar gazdaságpolitikai helyzet elemzése és értékelése
2009. III. negyedév**

Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita

Budapest, 2009. október

Tartalom

Bevezető.....	4 oldal
Gazdaságpolitikai kérdések.....	5
1. A Bajnai-kormány első száz napjának értékelése	5
2. Kormányzás a századik nap után.....	8
3. Fontosabb gazdaságpolitikai döntések és események.....	12
3.1. Eurókötvény-kibocsátás.....	12
3.2. Kamat- és árfolyam-alakulás.....	13
3.3. Az infláció alakulása.....	14
3.4. Mozgástér-bővülés.....	14
3.5. Megkezdődnek a bértárgyalások.....	16
4. A 2010. évi költségvetési előterjesztés.....	16
4.1. A várható növekedési pálya.....	17
4.2. A 2010. évi államháztartási előterjesztés szerkezeti elemzése.....	20
4.3. A Költségvetési Tanács és az Állami Számvevőszék véleménye....	22
Politikai folyamatok.....	25
1. A hosszadalmas botrány tanulságai.....	25
2. A pártok helyzetéről.....	32
2.1. Pártok a koalíció romjain.....	32
2.2. Az ellenzéki oldal fejleményei.....	35

2.3. A Jobbik az őszi erőtérben.....	39
Zárszó.....	42

Bevezető

Laza kötődések

*Én nem megyek sehová. Sőt, még
ezen is túlmegegyek.
És nem hiszem, hogy vallani erősség,
És boldogan nem hallok híreket.*

/Részlet Tandori Dezső verséből, amely a Népszabadság 2009. aug. 29-ei számában jelent meg./

2009 harmadik negyedéve nem ígérkezett olyan fordulatos jellegűnek, mint amilyenek az év első hónapjai voltak. A kisebbségi/szakértői kormány még június végén megvívta első – és egyúttal legnehezebbnek látszó – csatáit. A nyárra maradt a már jó előre beígért költségvetési keretek ismertetése, de ebben sem várhattunk túlzottan meglepő fordulatokat, hiszen a visszaesés méreteivel ekkor már mindenki tisztában lehetett. Az egykori koalíció pártjainak ilyen-olyan csúcsrendezvényein esetleg még kitörhettek házi jellegű izgalmak, személycserék, puccskísérletek, ám ezek jelentősége nem érte el a többség ingerküszöbének minimális szintjét sem. Mindenki tudta, hogy a valóságos politikai küzdelmek a költségvetési javaslatok benyújtáskor kezdődnek majd el. Nyugodt szívvel mehettünk volna nyaralni, végre egyszer boldogan nem kellett volna híreket hallgatnunk. Nem volt miért.

Októberből visszatekintve némiképpen mozgalmasabb lett a kép. Lehet, hogy ott is csatatermek voltak, ahol mi legfeljebb elhagyott kempingtáborok lakói által letaposott, kiszikkadt, későnyári, hervatag mezőket láttunk. A nyári eseménytelenség látszat-balhéi közül a későbbiekben számos esemény tartós jellegű konfliktuszónát megalapozó botránnyá nőtte ki magát. Ezért is jó, ha a krónikák bizonyos rátartással, némi rálátási lehetőséget biztosítva, csak az egyes évszakok lezárultával készülnek el. Ha nem is boldogan, de legalább utólag

érdeemes az egykori hírekről eltöprengenünk. Igaz, boldogabbak nem leszünk, legfeljebb okosabbak.

Gazdaságpolitikai kérdések

1. Bajnai-kormány első száz napjának értékelése

Bajnai Gordon miniszterelnökként nem kért 100 napos türelmi időt, nem is tudhatta, hogy kormányának hány napja van. Rendkívül nehéz időben, a globális válság mélypontján vállalkozott a szinte lehetetlenre: a bizalom helyreállítására, az egyensúly javítására, a növekedés alapjainak megerősítésére és a válság okozta gondok enyhítésére. Akkor, amikor kívülről és belülről is hihetetlenül szűk, elődjénél is szűkebb volt a mozgástere.

A recesszió mélységéről szóló prognózisok éppen színre lépése előtt romlottak igen jelentősen, ami ránk nézve azt vetítette előre, hogy a visszaesés kb. a kétszerese lesz annak, mint amivel Gyurcsány Ferenc kabinetjében számoltak. A Standard and Poor's és a Fitch is éppen akkor sorolta lejjebb a magyar devizaadósságot. Brüsszel egyértelműen a tudomásunkra hozta, hogy nincs semmiféle könnyítés az ERM-II-be, az euróövezetbe való belépéshez, viszont nem kapunk további finanszírozási lehetőséget az ECB-től. Tavasszal az országhoz tartozó kockázati felár (CDS) ismét az őszi csúcsra járatódott (600 bázispont fölé), a forint árfolyama pedig az egész gazdaság pénzügyi stabilitását veszélyeztető mértékeket jelzett (a márciusi csúcs 317 forintos euróárfolyamot mutatott).

A válsághoz való alkalmazkodás belső feltételei is rendkívül rosszak voltak. Az IMF-EU-IBRD-hitel kondíciói és a pénzügyi befektetők elvárásai alapján csak prociklikus, azaz a válságot tovább mélyítő költségvetési politika volt folytatható. A korábbi bűneink miatt kikényszerített megszorító jellegű fiskális politika pedig – és ez nyilvánvaló volt – lefelé mutató spirálba viszi a gazdaságot. Ezt tudták megértetni a harmadik IMF-hitelrészlet lehívását előkészítő tárgyalásokon a nemzetközi szervezet képviselőivel, s kaptunk így – nem könnyen - 1, illetve 1,1 százalékpontos GDP-arányos könnyítést erre és a következő évre is az

államháztartásban. De a kormánynak még e „kedvezmény” elnyerésének tudta nélkül kellett elkészítenie programját, a korábbi megállapodásokat egyoldalúan nem tolhatta félre.

A monetáris politika a magas kamatszint tartásával szintén prociklikus volt. A jegybankot a mélypont elhagyása sem hatotta meg, májusban és júniusban sem mert kamatot csökkenteni, előtte meg annak örülhettünk, hogy nem emelt tovább. A kamatvágás csak júliusban indult meg.

A bankrendszer a korábbiaknál sokkal óvatosabb üzemmódra váltott. A hitelezési feltételek megszigorodása mellett a tőzsdei forrásszerzés is teljesen kiiktatózott és lenullázódott a vállalati kötvénykibocsátás – mindez finanszírozási oldalról korlátozta a GDP termelést. A Bajnai-kabinetnek szembesülnie kellett azzal, hogy a tárgyévi GDP nominális értéke, ami felett a költségvetésben rendelkezni lehet, elmarad az előző évitől. Hogy lehet a kevesebből többet osztani, miközben a deficitet is faragni kell? Sehogyszem! Nem is próbálkoztak vele. Nagyon helyesen, nem keltettek illúziókat, nem ígértek, hogy így a jövő, meg úgy a fejlesztések stb. – mint tette ezt Gyurcsány Ferenc -, hanem a menthetőre koncentráltak. A miniszterelnök bejelentette: fájni fog – és igazat mondott.

Pedig nem fájdalmat okozni, hanem enyhíteni akart – és ez sikerült neki. Mindenekelőtt annyiban, hogy – legalábbis a belátható időn belül – kiiktatódónak látszik az államcsőd bekövetkezése. A legrosszabb rossz elkerülése pedig siker, a potenciális fájdalomtömeg csökkentése. Még akkor is, ha az elmaradt, még sokkal rosszabbat a társadalom nem tudja tényként értékelni. Főleg akkor, amikor sokak érdeke sérül, és a Bajnai-kormány sokak érdekét sértette, főként a korábbi politika támaszainak számítókét: a nyugdíjasokét, az állami alkalmazottakét, de az áfa- és jövedéki adó emelésén keresztül minden háztartásét, főként azok után, hogy évek óta másról sem lehetett hallani, mint megszorításokról. Összezsugorodni addig, amíg a takaró ér, nem könnyű, nem fájdalommentes.

A Fidesz hangadói gúnyosan gratuláltak az általuk el sem ismert Bajnai-kormány első száz napjához, amikor zuhan a GDP-termelés, emelkedik az infláció, 10 százalékot közelít a munkanélküliség, nő az államadósság. Csakhogy ezek az adatok nem a regnáló kabinet munkáját minősítik. Ha történetesen április 14-én Orbán Viktor alapít kormányt, akkor is ezek a mutatók jellemezték volna a magyar gazdaságot. (A legtöbb adat a 100 nap elteltekor,

júliusban, még csak áprilistról állt rendelkezésre, ebből abszurd dolog volt az áprilisban felálló kabinetnek bármit is felróni.)

A korrekt elemzési szempont száz nap elteltével az volt, hogy a kormány milyen irányba haladt a válságkezelés és a későbbi növekedési pálya szempontjából. A válasz egyértelműen, hogy az irány jó volt, és legfeljebb csak a mértékeken lehet vitatkozni.

Az elvonások alapvetően a fogyasztást érintették, és a felhalmozást kímélték – ilyen jellegű kiigazításra Bokros Lajos óta senki nem vette a bátorságot. Nálunk most valóban erre volt szükség, ti. a háztartások fogyasztásának a hazai gazdasági teljesítményektől elszakadt visszaszorítására és a növekedési dinamika letéteményesének számító vállalati szektor erősítésére. Az utóbbin belül a foglalkoztatás terheinek mérséklése segítheti a háztartások jövedelemszerzését amellet, hogy elsősorban a kis- és közepes vállalkozásokat támogatja, hiszen náluk esik nagyobb súllyal a latban az eho eltörlésének és a tb-járulékok visszavágásának hatása.

Az adórendszer szerkezeti átalakítása, hogy a közvetlen adókról a közvetettek, a termelésiek helyett a fogyasztásiakra és a vagyoni típusúakra helyeződnek át a hangsúlyok, a korábbiaknál stabilabb alapokra helyezi az államháztartás bevételeit. Az szja-sávhatárok eltolása és az adókulcsok csökkentése nagyobb nettó bért hagy a munkavállalóknál, miáltal úgy bővíülhet a kereslet, hogy közben a fajlagos bérköltség is csökkenhet.

S nem utolsó sorban a kormány hozzá mert nyúlni a szent tehenekhez, az adókedvezményekhez, valamint a nyugdíj- és szociális rendszerhez is. A nyugdíjrendszerbeli reformértékű döntések hosszú távon nyújtanak garanciát a rendszer fenntarthatóságához.

Az államháztartás rendbetételére és a növekedés alapjainak megerősítésére tett intézkedéseket a külföld értékelte, ami megmutatkozott az országgockázati felár zuhanásában, az állampapír-hozamok esésében, a devizakötvény-piacra való sikeres kilépésben, a BUX emelkedésében, a forint-árfolyam erősödésében. Nem kérdés, hogy mindezek háttérben ott volt a feltörekvő országokkal szembeni általános bizalomerősödés is, de ha nem lettek volna belülről felmutatott, meggyőző gazdaságpolitikai lépések, akkor sokkal kevesebbet tudtunk volna profitálni a kedvezőbbé váló nemzetközi hangulatból. A megszorítások tehát korántsem

voltak értelmetlenek, mint ezt a Fidesz állítja. Nélkülük már az IMF hitelkeret második részletéhez sem jutottunk volna hozzá.

A költségvetési kiigazításnak nem volt alternatívája, ha lett volna, a Fidesz is vállalta volna a kormányzást. De nem volt, és nem vállalta. Bajnai Gordon vállalta. A hazai szakmai körök vállalását és első száz napjának ténykedését általában pozitívan értékelték, bár az elismerés a nyár közepén meglehetősen csendes volt. (Mert Magyarországon dicsérni csak szemlesütve lehet? Mert júliusban még nagyon bizonytalan volt a helyzet, még nagyon törékenynek tűntek a pozitívumok? Mert az ellenzék durván elutasította az általa illegitimnek tekintett kormány minden megmozdulását, és ehhez igazodni jó okuk volt? – Valószínű, minden kérdésfelvetésnek volt magyarázómagja.)

2. Kormányzás a századik nap után

A húsz éve szokásban lévő politikai mérési pont, azaz a mindenkori új kormány századik napjának beható elemzése ezen a július végi hétvégén elmaradt. Talán azért, mert a Bajnai-kormány működésének a századik napja a nyaralási szezon kellős közepére esett, talán azért, mert e kabinetet a megszületése pillanattól kezdve olyan ideiglenességek vették körül, hogy még maguk az érintettek sem láttak sok fantáziát a visszatekintési lehetőségekben. Pedig volt min elgondolkodni - s maga a kormányfő meg is tette ezt. A Figyelőnek – éppen ezen alkalomból adott – interjújában kifejtette, hogy az eddigi időszaknak a lényegi vonása a makro-stabilitás megteremtése volt, ám a hátralévő hosszú hónapokban a kormányzás hangsúlya nagyon határozottan fog eltolódni más irányokba. Részben afelé, hogy az eddigi változásokat a mikroszféra világában is kellően lehessen érzékelni. Részben pedig afelé, hogy az eddigi változások tagadhatatlanul drasztikus szociális következményeivel szemben minél többféle kormányzati intézkedést foganatosítsanak. (Bajnai, júl. 30.) A következő hetekben adott/megjelentetett interjúiban is egyre hangsúlyosabb elemmé válik a szociálpolitikai szempontrendszer, s a szeptemberi – egész oldalas – Népszabadság-interjújának, pl. a nagy részében a roma-felzárkóztatási programok eddigi csődjéről, illetve a korrekciós szándékairól beszél a legnagyobb részletességgel.

A nyárvégi és az őszi nyitányon megmutatkozó kormányzati gyakorlatban tehát meglehetősen egyértelmű szélesedést figyelhetünk meg, Bajnai lassan, de eltökélt

magabiztossággal kezdi kinőni a botcsinálta/korlátozott jogkörű kormányfői szerepet, s kezdi kitölteni korábban nem sejtett dimenziókkal is. Ebben „segítségére” volt az az affér is, amelybe a köztársasági elnök belelavírozta magát elügyetlenkedett komáromi látogatása során, illetve az egyéb okokból is látványosan elmérgesedő magyar-szlovák viszony. A legkínosabb pillanatokban összehozott kétoldali kormányfői találkozó előtt/alatt/után megtett lépései arról tanúskodnak, hogy a külkapcsolatok terén is meglepően gyakorlott és rutinos politikus benyomását tudta kelteni. A későbbi hetekben ezt a képet az amerikai, brüsszeli, londoni útjai alkalmával számos újabb kellemes meglepetéssel tudta tovább erősíteni. Úgyhogy a közvélemény is elkezdte ízlelgetni a Bajnaihoz fűződő kezdeti megítélési keretek csöndes felülvizsgálati lehetőségeit. Az első száz napra tekintve talán még nagyon is szellemes és pontos helyzetrajzot nyújtott Mérő László – Magyar Narancs-béli – szerepelemzése, miszerint Bajnai Gordon leginkább a gazdaságszociológiából nagyon is jól ismert „iterim-menedzsernek” tekinthető, azaz olyan vezetőnek, aki legkevésbé politikus, hanem olyan áthidaló-átmeneti vezető, akinek az a dolga, hogy két időszak között a lehető legkisebb forrás felélésével stabilizálja az amúgy válságos időszakot. Szeptembertől azonban ez a szerep nagyon is kezdett közelíteni a hagyományos kormányfői tekintély megszokott kellékeihez, legfeljebb az lehetett szokatlan, hogy az előbb-utóbb kiütöző mindenhez értés, mindent megoldani tudás fölénye az istennek sem akart belőle előbújni. A Bajnai körüli változásokat azok is észrevették, akiknek tavaszi megválasztása nem túlzottan volt ínyükre, ezért talán nem is meglepő, hogy az ősz elejétől egyre nagyobb nyilvánosság-nyomás alá kezdték helyezni annak érdekében, hogy legyen ő a szocialisták kampánybéli miniszterelnök-jelöltje. Szegény Bajnai... ezek után bármiről szeretett volna a rádióban, tévében, újságokban beszélni, akár akarta, akár nem, kénytelen volt százszor is elmondani, hogy nem kíván kormányfő-jelöltté avanzsálódni.

Azt azonban nagyon is jól tudta ő is, meg a hívei/ellenfelei is, hogy az ősz igazi megmérettetése a költségvetés elfogadtatása lesz. A költségvetés érdemi/szakmai problémáit a későbbiekben tárgyaljuk – ezúttal a szélesebb környezetben értelmezendő, aktuális hatalmi konfliktusok némely jellegzetességéről ejtünk szót.

Már a kora nyári kormányfői nyilatkozatok is azt mutatták, hogy a kabinet pontosan tisztában van azzal: mely érdekcsoportok lesznek a leendő büdzből kihámozható korlátozások lehangosabb ellenzői? Az első küzdelem augusztus végén kibontakozott, s e sorok írásakor még távolról sem tekinthető befejezettnek az önkormányzatokkal vívott csata.

(Olyannyira nem, hogy éppen e sorok írásakor a főváros szívében gyülekeznek azok a polgármesterek, akiket az ellenzéki vezetők azért hívtak Budapestre, hogy nagyszabású demonstráció keretében mondjanak látványosan nemet a költségvetés őket érintő fejezeteire.) A hazai parlamentáris rendszer egyébként is – tizenöt éve, a Horn-kormány egykori felelőtlen döntésének következtében – aránytalanul szoros mértékben össze van kötözve a helyi hatalom képviselőivel, s a parlamenti képviselők túlzottan nagy hányada kénytelen a helyi érdekek lobbistájaként működni. Hát még, ha közöttük egyébként is többségben vannak az ellenzéki táborhoz tartozóak... Ilyenkor – törvényszerűen - a költségvetési terhek/bevételek/finanszírozási feladatok megosztása ürügyén amúgy is forró konfliktusokra lehet számítani. Különösen így van ez olyan időkben, amikor a költségvetés bevételei egyébként is drasztikusan csökkennek. Egyszóval, ez a vita előre borítékolható volt, s zajlik is egyelőre még nehezen belátható következményekkel. Azt nagyon kevésbé tartjuk valószínűnek, hogy az önkormányzatok képesek legyenek maguknak jelentősebb forrásokat kicsikarni, mert nincs honnét és nincs miből. Azt viszont elképzelhetőnek tartjuk, hogy az egészségügyiekéhez hasonló megoldás szülessen meg. Ennek rövid megértéséhez szükségesnek látszik egy rövid, ám a konfliktus lényegét mégis megmutató zárójeles kitérőt tennünk.

(A kórházakat képviselő érdekvédelmi szervezetekkel, valamint a társult egészségügyi lobbikkal vívott kormányzati harc rövid ideig tartott, nagyon heves és látványos volt, roppant széles médiafelületen zajlott, s végül meglepően gyorsan megkötött kompromisszummal ért véget. Olyannal, amely az összes szóba hozott, érvként felhasznált probléma megoldását áttolta a jövőre... Szeptember közepén a kórházak vezetői nagy lármát csaptak amiatt, hogy augusztus végéig elköltötték az eü-kassza ez évi összegének négyötödét, s az utolsó hónapokban nem lesz miből finanszírozni a kórházak nyitva tartását. A megoldás: adjon még a kormány újabb 25 milliárd forintot. A kormány mindenféle egyeztető fórumon elmondja, hogy nem ad. Nincs miből... A kórházvezetők fellármázzák a médiát, reggeltől-estig azzal fenyegetőznek, hogy becsuknak a kórházak, nem lesz betegellátás, sőt, néhány nap után kilátásba helyezik az egészségügyi dolgozók éhségstrájkját is. A kormány újra és újra tárgyal, végül Oszkó Péter előáll egy olyan kompromisszumos javaslattal, amiből lesz is egy kicsi plusz-pénz – az eredetileg kértnek kb. az egyharmada - s a jövő évi, ide vonatkozó költségvetési szabályok megváltoztatása révén a következő évben még talán valamivel több is. Erre a kórházakat képviselők lefűjják a beígért sztrájkot, a szept. 30-ai Népszabadság már azzal a címlappal jelenik meg, hogy: **Bevonják a zöld zászlót a kórházak...**)

Az egész történetet azért mutattuk meg viszonylagos részletességgel, mert kicsiben benne van a mostani helyzet valamennyi lényeges szerep-mozzanata: a kényszerek, a politikai könyörtelenségek, az alkuképességek és –képtelenségek és a médiaháttér egyaránt. Miként a két hétig tartó konfliktussorozatnak is az lett a legfontosabb tanulsága, amit többen is megírtak ez idő tájt: így néz ki egy olyan alrendszer költségvetési helyzete, amelynek a kikerülhetetlen megreformálásával ugyan mindenki tisztában van, ám ezek a reformok éppen azért lehetetlenültek el, mert azokat mindig belökdösték az hatalmi szféra aktuális/alapvető konfliktusainak keretei közé. (Világosan ír és beszél minderről ezekben a hetekben Székely Tamástól Bauer Tamásig számos megszólaló.)

A költségvetés kapcsán előreláthatóan kibontakozó politikai küzdelmek harmadik nagy területét jelenti a közösségi közlekedés rendszeres és egekbe szökő hiányainak finanszírozása, illetve az a tény, hogy ezúttal most erre sem lesz meg a szokásos forrás. A BKV-nál amúgy is különleges helyzetet teremtett a nyári kifizetési botránysorozat (ennek a részleteiről később külön is írunk); a vasút esetében pedig a nagyon is hasonló elemekből építkező skandalumnak viszont még csak az elején járunk. Némi fáziskéséssel, de a MÁV-ról még csak most kezdtek megjelenni az első újságcikkek (az elmúlt évek nagy-nagy kifizetéseiről), s nem tudni, hogy a következő hetekben ez a hasonlóan nagy volumenűnek ígérkező botrány megkapja-e majd ugyanazt a hatalmi/politikai körítést, mint ami a fővárosi közlekedési vállalat esetében jellemző volt. Érdeksérelmekben itt sem lesz hiány, mert a megszüntetendő vasútvonalak problémái ugyanazt a polgármesteri kört fogják csatasorba állítani, akik talán még haza sem értek az előző hetek demonstrációiból.

Mind a három esetből ugyanazt az összegző következtetést vonhatjuk le:

- Elmaradt az adott részrendszer reformja, pedig évtizednyi hosszúságú idő óta tudhatóak, hogy a fennálló állapotok tarthatatlanok.

- A kedvezőtlenül érintett szférákat képviselők fenyegetődzéssel, zsarolással, a következmények dramatizálásával igyekeznek maguknak minél szélesebb társadalmi (értsd: média- és ellenzéki) támogatást szerezni.

– A kormány eleinte nem enged, mert nem is engedhet. Nincs hozzá forrása. Később mégis születik valami kompromisszum-féle, amelynek következtében mind a két oldal úgy érezheti, hogy mindent megtett a maga szempontjainak érvényesítéséért.

- Magát a problémát azonban nem sikerül megoldani, összes lényegi elemének megoldást áttolják a jövő évre, vagy még messzebbre.

Ezt a modellt még az idén megrajzolhatjuk majd az energiaárak alakítástól a banki szabályozások privilégiumainak egyoldalúságait korlátozni kívánó döntésekig, a közmunka alkalmazási szabályainak kialakításától a gyermekétkeztetési szabályokig ...szinte minden területen. Abban lesz különbség, hogy az egyes ügyek képviselőinek aktuálisan éppen milyen erejű média- és ellenzéki támogatottsága lesz az adott hetekben. A kormány valóságos mozgásterének alakulásában azonban – és ezt nagy biztonsággal mondhatjuk – aligha lesz érdemi változás. Ne becsüljük azonban mindezt le. Lehet, hogy ilyen körülmények között éppen ez maga a kormányzás. A jozefinista, jó szándékú erőszakosság és a cinikus, a realitások túlhangsúlyozásával elfedett maffiózó-klientúra virításához képest feltétlenül ez a bonyolultabb út, de talán a demokratikusabb és hosszabb távon eredményesebb kormányzati megoldás is ez lehet.

3. Fontosabb gazdaságpolitikai döntések és események

3.1. Eurókötvény-kibocsátás

A Lehman Brothers 2008 szeptemberi bukása után felgyorsult a Magyarországról való tőke kivonás. A hazai pénzügyi kormányzatnak azzal a kemény ténnyel is szembesülnie kellett, hogy még a 3 hónapos kincstárjegyekre sem akadt vevő. Annak ellenére sem, hogy az MNB Monetáris tanácsa október 22-én 300 bázispontos kamatemelést hajtott végre. Az Államkincstárnak fel kellett függesztenie korábbi állampapír-kibocsátási tervét, s be is jelentették, hogy 2008 végéig már nem jelentkeznek újabb kötvénykínálattal a piacon. A magyar gazdaság mintegy háromnegyedéven keresztül az IMF-EU-IBRD hitel járszalagjára volt felfűzve, a piacról történő forrásszerzés szóba sem jöhetett.

Sokan merész húzásnak tartották, amikor júliusban a kormány hosszú lejáratú (5 éves) eurókötvény kínálattal jelent meg a pénzpiacon, mert az időzítést korainak tartották. A majdnem háromszoros túljegyzés (1 milliárd eurós kötvényre 2,9 md eurós ajánlat érkezett) azonban a kabinet döntésének helyességét igazolta. Igaz, rövidebb lejáratokon korábban már több sikeres kibocsátás is történt, ami kedvező szondázatásnak bizonyult. Az is igaz, hogy magas, 3,95 bázispontos kamatfelárat ajánlottunk fel (egy évvel korábban még 100 bázispontos kamatfelárral is értékesíteni tudtunk papírokat). A kötvényt 31 százalékban angol, 21 százalékban amerikai, 16 százalékban pedig német befektetők vásárolták meg. London szupersikerként értékelte a sikeres értékesítést, amiben benne voltak a Bajnai-kormány erőfeszítései is. A Fidesz szerint rossz döntés volt, mert a 6,75 százalékos kamat drága forrásszerzésre utal. (Megjegyezzük, hogy a Fidesz a IMF-EU-IBRD hitelfelvételt is elutasította.)

Megítélésünk szerint ezt az árat érdemes volt megadni, mert a sikeres kötvénykibocsátás túlnőtt a forrásszerzés mennyiségi tényén, jelentőségét különösen az az üzenetérték adta, mely szerint a magyar gazdaságra a befektetők már mint jó adósra tekintenek, akinek a papírjait megveszik, és ez elősegíti a cégek és a bankok külföldi hitelpiacokra való kilépését is. A kötvény eladásával megdőlt az a hiedelem és félelem, hogy a magyar gazdaság képtelen a piacokról finanszírozni magát, és csak az IMF „lélegeztető-gépén” képes létezni.

3.2. Kamat- és árfolyam-alakulás

A jegybanki alapkamatot 2008. október végén 11,5 százalékra emelték, majd a megahitel keltette kedvezőbb klíma nyomán megindult a kamatvágás, decemberben 10 százalékkal fordultunk az új évre. Januárban a Monetáris tanács fél százalékpontot csökkentett, ezt követően azonban elakadt a kamatvágás pályája a kora tavasszal megmutatkozó újabb bizalmi válság okán. Noha az infláció lejtőre került, a májustól már erősen várt kamatcsökkentések elmaradtak. Júliusban azonban – sokak meglepetésére – a jegybank 1 százalékponttal mérsékelte az alapkamatot, amit augusztusban és szeptemberben további fél-fél százalékpontos vágás követett. A szeptember végi 7,5 százalékos alapkamatláb utoljára 2007 szeptemberében jellemezte a magyar gazdaság pályáját. Ám mind a fogyasztói, mind az ipar belföldi értékesítési áraihoz, mind pedig az építőipari inflációhoz viszonyítva e viszonylag

alacsony kamatláb még így is pozitív reálkamatlábat jelentett, aminek prociklikus hatása van - a megtakarítások ösztönzésén és a termelés/beruházások visszafogásán keresztül egyaránt.

A havi átlagok alapján a dollár árfolyama a III. negyedévben folyamatosan csökkent. Az év folyamán márciusban mutatta a legmagasabb értéket (233,54 forintot), innen kezdve azonban süllyedő pálya rajzolódott ki. Szeptemberben egy dollár átlagos ára – a középárfolyam szerint – 186,84 forint volt. A kamatvágások ellenére a forint euróárfolyama erősödött. A júniusi 280,58 forintos átlagárfolyam szeptemberben 272,02 forintra mérséklődött. A forint erősödésében a külföldi befektetői hangulat javulásán túl a Bajnai-kormány határozott stabilizációs gazdaságpolitikájának külföldi elismerése is tükröződött.

3.3. Az infláció alakulása

A július 1-jétől érvényesített áfa- és jövedéki adóemelések ellenére a fogyasztói infláció messze a várakozások alatt teljesült. Egyes elemzők július hónapra 7-8 százalékos drágulást is prognosztizáltak a júniusi 3,7 százalékos után, ám a tényleges árszintemelkedés csak 5,1 százalékos lett ebben a hónapban. Az augusztusi áremelkedés 5 százalékos, a szeptemberi 4,9 százalékos volt. A vártnál kisebb inflációban az erős keresleti korlátok mellett a cégek gyenge árérvényesítő képessége játszott szerepet. Javította az indexeket az erősödő forint, továbbá a maginfláción kívüli tételeknek, így az élelmiszereknek és az üzemanyagoknak az erőteljes dezinflációja. Az árnyomás a termelői árak oldaláról is enyhült: egyfelől a mezőgazdasági termelői árszint csökkent, másfelől az ipar belföldi értékesítési árszintje júliusban és augusztusban deflációt jelzett.

Ha az adórendszer nem változott volna, a fogyasztói infláció júliusban csak 1,4, augusztusban 1,2, szeptemberben pedig 1.1 százalékos lett volna, vagyis a hazai infláció is belesimult volna a válság kirajzolta alacsony nemzetközi trendbe.

3.4. Mozgástér-bővülés

A Bajnai-kormány eredményes érdekérvényesítő tevékenységének köszönhetően július elején az EU pénzügyminisztereinek tanácsa elfogadta, hogy a magyar államháztartás hiánya a korábban felvállaltakkal szemben kevésbé meredek pályán mérséklődjön. Az IMF is belátta, hogy a válság idején értelmetlen és káros a maastrichti kritérium teljesítését a magyar gazdaságtól elvárni, mert ehhez olyan további megszorításokra lenne szükség, ami rendkívül kedvezőtlen negatív spirálba vinné a gazdaságot. Az új megállapodás szerint 2009-ben az államháztartás hiánya a GDP 3,9 százaléka lehet, a márciusi megállapodásban foglalt 2,9 százalékkal szemben, 2010-ben pedig 3,8 százalékos mértéket írtak elő az előzőleg elfogadott 2,7 százalék helyett. 2011-re viszont – amikor valószínűsíthetően 3,6 százalékkal növekszik a gazdaság – teljesítenünk kell a konvergenciaprogramban szereplő 2,8 százalékos hiánymértéket.

A jelzett döntésekkel a 2009-ben, 2010-ben regnáló kormányoknak kb. 260-290 milliárd forintos mozgástér-bővülésre nyílik lehetőségük az államháztartásban a korábbi vasszigorú pályához képest.

Az IMF készenléti hitel negyedik részletének lehívását megelőző, augusztus végén – szeptember elején lefolytatott vizsgálódások és tárgyalások nyomán a Bajnai-kormány megállapodott abban, hogy az eredetileg egy éves lejáratú hitelt félévvel meghosszabbítják. James Morsink, az IMF tárgyalódelegációjának vezetője elmondta, hogy munkájuk során találkoztak és tárgyaltak az ellenzéki politikusokkal is, a Fidesz részéről Varga Mihállyal, akinek „semmilyen ellenvetése sem volt arra, hogy a hitelszerződés határidejét 2010. október 5-re módosítsák”.

Szeptember 25-én – a felülvizsgálat után – az IMF helyben hagyta a hitel negyedik részletének lehívhatóságát. Ez 1,4 milliárd eurót tett ki, ám a Magyar Állam ebből csak 55 millió eurót kíván lehívni tekintettel a magas devizakészletekre (szept. végén több mint 30 md euró, szemben az egy évvel ezelőtti 17 milliárddal), a hazai finanszírozási szükséglet mérséklődésére, valamint arra, hogy piaci forrásokból is el tudjuk már magunkat látni. A fennmaradó 3,2 milliárd eurós hitelkeretet negyedéves bontásban 800-800 millió euró mértékben fogják folyósítani.

3.5. Megkezdődtek a bértárgyalások

Szeptemberben megkezdődtek az Országos Érdekegyeztető Tanácsban a 2010. évi bértárgyalások. A munkavállalói oldalon Pataky Péter, az MSZOSZ főtitkára 2010-re 80.000 forintos minimálbért követelt, ami 11,9 százalékos emelést jelentene 2009-hez képest, vagyis több mint 5 százalékos reálkereset-emelkedést. A garantált bérminimumnak szerinte a minimálbér 122 százalékát kellene kitennie. A főtitkár arra hivatkozott, hogy még így sem fogja elérni az egy főre jutó létminimum nagyságát a minimálbér. Palkovics Imre, a munkástanácsok nevében 6-7 százalékos minimálbér-emeléssel is beérné. A munkaadói oldal egyelőre tartózkodott mindennemű béremeléstől.

A jövő évi általános béremelés mértékét a munkavállalók 6 százalékban szeretnék meghatározni, mert szerintük ez esetben teljesülne 2 százalékos reálkereset-emelési követelésük. Nagyon leegyszerűsítve úgy gondolják, hogy 2010-ben a bruttó és nettó keresetnövekedési ütem meg fog egyezni egymással – ami azért téves, mert olyan átrendezésekre kerül sor mind a személyi jövedelemadó-rendszerben, mind az adókedvezményekben, aminek eredményeként a nettó dinamika lényegesen meghaladja a bruttóét.

A kormányzat részéről differenciált bérajánlat érkezett. Eszerint a minimálbér kétszerese alatti fizetéseknél 4,1 százalékkal emeljék a bérszintet, mert itt még nem érvényesül a sávoltolás nettó béremelést előidéző hatása, és a reálkeresetek szintje csak így őrizhető meg. A kormányjavaslat másik felében az szerepel, hogy az átlagkereseteknél és a fölött viszont egyáltalán ne emeljenek bért, mert itt a nettó keresetek megugrása bőségesen kompenzálja a 4 százalékos inflációt.

A munkaadói oldal egyetértett a kormány javaslatával, a munkavállalói azonban nem. Várhatóan a későbbiekben még nagy viták lesznek, amikor is feltételezhetően a kedvezőtlenebb pozícióban lévő munkavállalói oldalnak kell nagyobb mértékben engednie.

4. A 2010. évi költségvetési előterjesztés

A kormány a törvényben előírtnál (szept. 30.) korábban, szeptember 11-én benyújtotta a parlamentnek a következő évre szóló költségvetési előterjesztést – ilyesmire eddig még nem volt példa. (Az őszi önkormányzati választásokra tekintettel inkább későbbre szokták csúsztatni a beadás időpontját.)

Az előterjesztés a korábbiaknál is kevésbé értékelhető, a 2010. évi tervszámokat ugyanis a pénzügyminisztérium nem a 2009-re várható adatokhoz viszonyítva mutatja be, hanem az eredeti előirányzatokhoz képest. Az eredeti előirányzatokat – mint ismeretes – 2009. végén fogadták el az IMF tanácsa alapján annak a feltételezésével, hogy 2009-ben a bruttó hazai termék 0,9 százalékkal csökken.¹ A visszaesés mértékét a költségvetés elfogadását követően még két ízben korrigálták – lefelé – utoljára a Bajnai-csomag meghirdetésekor, amikortól a kabinet már 6,7 százalékos visszaesést prognosztizál 2009-re, megegyezően az MNB előrejelzésével (2009. őszén az IMF is magáévá tette ezt az előrejelzést). Az eredeti, elfogadott költségvetés 27.690 milliárd forintos GDP felett rendelkezett, a most benyújtottban 25.790 milliárd forintra taksálják az ez évi nominális GDP-t. Vagyis 1900 milliárd forinttal kisebbnek, mint aminek az újraelosztásáról a költségvetési törvény rendelkezik. Év közben számos korrekciót hoztak a fiskális politikában, s így összességében a tavaly elfogadott előirányzatokat nem lehet viszonyítási alapnak tekinteni, azok felett már rég eljárt az idő. Erre Oszkó Péter, pénzügyminiszter is felhívta a figyelmet a költségvetés benyújtásakor, ti. így rendkívül torz képet kapunk, hiszen 2010-re minden előirányzat kisebb a 2009. évinél. A továbbiakban csak a reálisan elemezhető kérdésekkel foglalkozunk.

4.1. A várható növekedési pálya

A kormány 2010-re 0,9 százalékos további GDP csökkenéssel számol, pontosan annyival, mint amennyivel májusban (megjegyezzük, a 2009. évi prognózist sem módosította), holott

---

¹ Ez akkor már a harmadik előterjesztés volt. Csak emlékeztetőül: az első, szeptember végén benyújtott változat még 3 százalékos GDP emelkedéssel számolt 2010-re, ezt két hét múlva olyan követte, amelyben már csak 1,2 százalékos többlettel kalkuláltak, és a csak az IMF-hitel feltételeként szerepeltették a 0,9 százalékos visszaesést decemberben.

azóta valamennyi nemzetközi előrejelző intézmény felfelé javította a következő évre megfogalmazott várakozását. Vagyis májushoz képest a külső feltételek – amelyek a magyar gazdaság számára relevánsak – kedvezőbb rajzolatot mutatnak. A belső feltételek tekintetében viszont – az IMF kedvezménynek köszönhetően – 1 százalékponttal kisebb megszorítást kell foganatosítani, mint amivel ez év májusában kalkuláltak. A javuló külső és a relatíve kedvezőbb belső feltételek hatását azonban a kabinet nem vezette végig a GDP alakulását illetően.

A 2010-re kormány által vázolt növekedési pálya inkonzisztenciáit a következőkben látjuk:

- A GDP deflátort 2,9 százalékban határozza meg szemben a 2009. évi 3,8 százalékkal, ami megítélésünk szerint indokolatlanul alacsony. A fogyasztói árszínvonal ugyanis a kormány szerint is csak 0,4 százalékponttal lesz alacsonyabb a 2009. évinél, viszont az ipar belföldi értékesítési árainál számottevő inflációerősödés várható a készletfeltöltési kényszerből következő kereslethúzás és az olajár-drágulás okán is. A külső infláció is erőteljesebb lesz – minden nemzetközi előrejelző ezt prognosztizálja. A 2,9 százalékos deflátorral szemben reálisabbnak tartjuk a 4 százalékkal való számbavételt.

- A reál GDP 0,9 százalékos csökkenését túlzottan pesszimista várakozásúnak tartjuk. Az eddig napvilágot látott prognózisok közül a Költségvetési Tanácsé az egyetlen, amely csökkenést vár 2010-re, de ők is kevesebbet a kormánynál, 0,5 százalékos. Minden előrejelző 0-1 százalék közötti növekedési várakozást fogalmaz meg, nagyon óvatosan.

- A kormányzati prognózisban a legkevésbé a beruházási előrejelzés fogadható el, amely a 2009. évi 9,3 százalékos zuhanás után jövőre csak 0,6 százalékos emelkedést lát megvalósíthatónak. Ezzel szemben az első féléves adatok alapján már feltételezhető, hogy a beruházások visszaesése nem lesz ilyen drámai, a befogadott EU-s projektek alapján pedig 1,5 százalékos növekedés is lehetséges a következő évben, még akkor is, ha a lakásépítés masszív csökkenésével számolunk.

- A kormány a háztartások fogyasztási kiadásainál 2,4 százalékos visszaesést prognosztizál a 2009. évi 8 százalékos zuhanás után. Ezt az előrejelzést is túlzottn

pesszimistának tartjuk, amikor a folyó évben a reálbérek kb. 3-3,5 százalékkal esnek, a következő évben pedig min. 2 százalékkal emelkednek.

Az általunk reálisabb feltételezések mellett megfogalmazott félszázalékos reál GDP többlet és 4 százalékos deflátor figyelembe vételével 27.150 milliárd forintos nominális GDP várható 2010-ben, ami 850 milliárd forinttal több, mint a költségvetési törvényben szereplő (26.300 md). Ha ennek csak az egyharmadát gondoljuk a költségvetésbe bevonhatónak, akkor is 280 milliárd forintos többletet kapunk, reálisabb azonban 45 százalékkal számolni, ami 380 milliárd forintos többletet eredményez. Ám, ha megengedhetőnek tartjuk a 2,9 százalékos deflátor érvényesülését, akkor is 570 milliárd forinttal nagyobb nominális GDP-t kapunk, aminek a 45 százaléka 257 milliárd forintot jelent.

A benyújtott költségvetési előterjesztés tartalmazza – az előírásoknak megfelelően – azt a kitekintést is, ami 2013-ig vázolja a magyar gazdaságban várható főbb makrogazdasági mutatókat. Ennek alapján állítottuk össze a következő táblázatot.

1. táblázat

A gazdasági fejlődés főbb jellemzői
(előző év = 100 %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GDP növekedése	0,6	-6,7	-0,9	3,9	4,0	4,1
Nominális GDP Md ft	26621	25790	26300	27740	29590	31600
Fogyasztói infláció	6,1	4,5	4,1	2,2	2,6	2,8
Háztartások fogyasztása	0,1	-6,6	-2,1	2,7	2,3	2,3
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	-2,6	-9,3	0,6	6,7	7,5	8,1
Áru- és szolgáltatás export	4,8	-15,1	3,0	9,2	9,5	9,8
Áru- és szolgáltatás import	4,7	-17,2	2,0	9,1	9,3	9,5
Folyó fizetési mérleg a GDP %-ában	-8,4	-3,0	-3,4	-4,3	-4,5	-4,4

Forrás: Pénzügyminisztérium

Amennyire pesszimistának gondoljuk a 2010-re szóló GDP előrejelzést, olyan mértékben véljük túlzottan optimistának a 2010 utáni 4 százalékos növekedési pályát. Ekkor láthatóan a magyar gazdaság visszakerül a beruházás és exporthúzza pályára, amivel egyet is lehet érteni, de megítélésünk szerint alacsonyabb paraméterek alapján. A válság alatt ugyanis a potenciális növekedés tényezői erodálódtak. Még az uniós pénzekre való tekintettel sem vélelmezhetjük, hogy a beruházások három éven keresztül ilyen magas és emelkedő dinamikát jelezve bővüljenek. Az export-import dinamika közti különbséget viszont kevésnek tartjuk. Feltételezhetően a háztartások fogyasztása a választások előtti évben nagyobb mértékben fog emelkedni. Irreálisnak gondoljuk, hogy 2011-re az infláció 2,2 százalékra essen le, amikor egyébként a konjunktúra belendülése várható.

4.2. A 2010. évi államháztartási előterjesztés szerkezeti elemzése

A szerkezeti elemzést többnyire a 2008. évi tényadatokhoz viszonyítva végezzük el, illetve a 2009. évi előterjesztés GDP arányos számaival való összevetésben.

A költségvetési előterjesztés szerint a nominális GDP 2010-ben 1,2 százalékkal kisebb lesz a 2008. évinél. Ehhez képest az államháztartás összes bevétele (pénzforgalmi szemléletben) 3,2 százalékkal, tehát jóval nagyobb mértékben csökken. Ugyanakkor a kiadások is mérséklődnek 2,1 százalékkal. Ezek a dinamikák arra utalnak, hogy az államháztartás súlya a zsugorodó bruttó hazai terméken belül mérséklődik, ami mindenképpen kedvező és kívánatos tendencia. Nagyobb mértékben a bevételek, a centralizáció tekintetében (a GDP 47,2 százalékáról 46,4 %-ra csökken a bevételek aránya) történik javulás, de az újraelosztás is valamelyest mérséklődik.

Az államháztartás pénzforgalmi szemléletben számított 4 százalékos GDP arányos hiánya 0,6 százalékponttal nagyobb, mint a 2008. évi. A deficitnövekedés mögött elsősorban a bevételek nagyobb visszaesése húzódik meg, ami a dekonjunktúra természetes velejárója.

A törvénytervezet szerint az államháztartás elsődleges egyenlege továbbra is aktív, de az aktívum kisebb a 2008. évinél (0,8 százalék szemben 2008. évi 1,1 százalékkal – a GDP arányában). Ez arra utal, hogy a megszorítások enyhébbek a két évvel korábinál. A kamategyenleg viszont nagyobb, ami kedvezőtlen és az államadósság további emelkedésére

utal. A pénzforgalmi szemléletben mért 0,6 százalékpontos deficitnövekmény felét a nagyobb kamategyenleg, másik felét a kisebb elsődleges egyenleg adja.

2. táblázat

**Az államháztartás fő paraméterei a GDP százalékában
(pénzforgalmi szemléletben)**

Megnevezés	2008. tény	2010. előirányzat	Változás, %- pont
Bevételek	47,2	46,4	-0,8
Kiadások	50,6	50,5	-0,1
Elsődleges egyenleg	1,1	0,8	-0,3
Kamategyenleg	4,5	4,8	0,3
Államháztartás egyenlege	3,4	4,0	0,6

Forrás: Pénzügyminisztérium

A csökkenő GDP-hez való alkalmazkodás kényszere a kiadások közgazdasági osztályozás szerinti áttekintésekor ütközik ki. Eszerint az államháztartás összes kiadásának 2,1 százalékos csökkenésével szemben a tőkejellegű kiadások és támogatások 8,8 százalékkal zuhannak 2008-hoz képest. Megszorítani ugyanis itt lehetett, a folyó kiadásoknál kevésbé, azok csak 2,6 százalékkal estek. Viszont a felhalmozási célú támogatásokon belüli arányok kedvező irányba változnak amennyiben a háztartásokat finanszírozók 20 százalékkal esnek, a vállalkozók támogatása viszont 9,3 százalékkal nagyobb mint a 2008. évi kifizetés. Emögött egyrészt a lakástámogatások korlátozásának hatása, illetve az uniós forrásokhoz nyújtott támogatásoknak a bővülése húzódik meg. Megjegyezzük, hogy ugyanakkor a háztartások folyó támogatása 2008-hoz képest kismértékben emelkedik (0,7 százalékkal), a cégeké viszont 12 százalékkal zuhan.

Kedvezőnek tartjuk a továbbra is bizonytalan külső és belső feltételek mellett, hogy a törvénytervezetben 2010-re általános és céltartalék címén 209.842,7 millió forintot rögzítettek (a várt GDP 0,8 százaléka), ami többszöröse a 2008. évi 24,1 milliárd forintnak és meghaladja a 2009-re előirányzott 151.97,4 millió forintot is.

Az államháztartás kiadásai – a funkcionális felosztás szerint - a GDP arányában 2008-hoz képest zömében csökkennek. GDP-arányos növekedést igen kevés tételnél találunk, ezek a következők: rendelői, orvosi, fogorvosi ellátás, nyugellátások, munkanélküli ellátások, családi pótlékok és gyermekeknek járó juttatások, egyéb szociális támogatások, egyéb közlekedés és szállítás, több célú fejlesztési témák tevékenységei és szolgáltatásai, államadósság-kezelés. A felsoroltakban is többnyire a válság kényszerei és következményei jelennek meg, így a kamatkiadások megugrása, a foglalkoztatási helyzet romlásának szociális következményei, valamint az uniós pénzek többletfejlesztési forrásigénye.

A 2009. évi előirányzatokhoz képest ennél jóval több tételnél emelkednek a GDP arányában számított kiadások, így a külügyekben, a pénzügyi és költségvetési tevékenységek és szolgáltatások körében, a rendvédelem és közbiztonság minden területén, a közép- és felsőfokú oktatásban, az egyéb oktatásban, az egész egészségügyben, a táppénz kivételével a teljes társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások körében, a közúti és egyéb közlekedésben, a több célú fejlesztési témák tevékenységeinél és szolgáltatásainál, valamint az államadósság-kezelésben. Csökken a kiadások aránya viszont a GDP-hez mérten a tavalyi előirányzatokhoz képest a szórakoztató, kulturális, vallási tevékenységek és szolgáltatások, a lakásügyek, az ágazatok gazdasági támogatása tekintetében. A várható arányeltolódásokat fő vonalaiban helyesnek tartjuk.

4.3. A Költségvetési Tanács és az Állami Számvevőszék véleménye

(Költségvetési Tanács) A Költségvetési Tanács először véleményezte a benyújtott költségvetést, s ehhez prognózist is készített a várható makrogazdasági pályát illetően. Előrejelzése 2009-2010-re vonatkozóan szinte minden mutató tekintetében valamivel optimistább a kormányénál. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a 2011-13 közötti évekre viszont alacsonyabb növekedést, magasabb inflációt, kevésbé javuló munkaerő-piaci viszonyokat és nagyobb bérkiáramlást prognosztizálnak, mint a kabinet.

A Költségvetési Tanács és kormány makrogazdasági előrejelzése
(előző év = 100 %)

Mutatók	Költségvetési Tanács		Kormány	
	2009	2010	2009	2010
GDP	-6,0	-0,5	-6,7	-0,9
Háztartások fogyasztási kiadása	-6,9	-1,9	-8,0	-2,4
Kormányzati fogyasztás	-2,2	-2,0	-2,2	-2,0
Természetbeni transzferek	-1,0	-1,1	-1,0	-1,1
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	-7,1	-0,5	-9,3	0,6
Export	-13,4	4,8	-15,1	3,0
Import	-15,9	3,7	-17,2	2,0
Fogyasztói infláció	4,5	4,4	4,5	4,1
Nemzetgazdasági foglalkoztatás	-3,1	0,3	-2,2	-1,3
Versenyszektor bruttó nominálbér	3,8	4,1	3,8	3,7
Jegybanki kamat (évi átlag)	8,3	5,8	-	-
Ft/euró átlagárfolyam	278,8	276,4	280,8	272,1

Forrás: MKKT

A Költségvetési Tanács főbb megállapításai a következők voltak:

- Ha a GDP csak az általuk számított fél százalékkal csökken, akkor az államháztartás hiánya csak 10 milliárd forinttal lesz nagyobb, mint a kormányzati célkitűzés, vagyis GDP arányosan ekkor tartható a deficit. (Ez azt jelenti, hogy 122 milliárd forintos tervezési tartalékot talált a tanács a saját prognózisa alapján.)

- Egyébként nem látszanak olyan tételek, amelyek megakadályoznák a hiánycél teljesülését.

- A kockázatok a külső kilátások alakulásából következnek.

- A vagyonadó 50 milliárd forintos bevételi tervénél 17 milliárddal kevesebbet valószínűsítene.

- A regisztrációs adónál 5,1 milliárd forinttal kevesebbet látnak reálisan.

- Az állami kezességvállalás 5-6 milliárd forinttal nagyobb lehet az előirányozottnál.

- A MÁV-nál 65-70 milliárd forinttal nagyobb lehet a kiadás a tervezettnél.

- Az önkormányzatoknál is a hiány emelkedése prognosztizálható.

- A társasági adóbevétel túl fog teljesülni 2010-ben, ha csak fél százalékkal esik a GDP.

- Az áfa- és a jövedéki adók csak a fél százalékos GDP csökkenést valószínűsítő pályán esetén teljesülnek.

- A kormánynak közzé kellene tenni a költségvetési tervezés alapjául szolgáló adatokat is, ez növelné a fiskális politika hitelességét, áttekinthetőségét.

(Állami Számvevőszék) A korábbi években igen éles kritikákat közreadó számvevők ezúttal nem sok kivételt találtak. A kockázatokat ők is a nemzetközi gazdasági viszonyokban látják, és a bevételekben, amelyek közül kétségesnek tartják a társasági adóbevétel teljesülését (ellentétben az MKKT-val) a vázolt kormányzati pályán. A közvetlen kiadási előirányzatok 87 százalékát megalapozottnak tartják.

A növekedési pályán tekintetben túl óvatossá tartják a beruházások 2010-re előirányzott 0,6 százalékos bővülését, és a fogyasztás 2,4 százalékos csökkenését. Az előbbinél nagyobb, az utóbbinál kisebb előrejelzésre gondolnak. Az állami kezességvállalás

szerintük is nagyobb lehet, és az álláskereső támogatások miatt a Munkaerő-piaci alap kifizetései is meghaladhatják a tervezettet. A lakosság befizetései is nagyobbak lehetnek az előirányzottaknál.

A számvevők legkritikusabb, többször idézett megállapítása a benyújtott költségvetési tervezet alapján az volt, hogy „a törvény figyelmen kívül hagyja a társadalmi-gazdasági hatásokat”. Szerintünk meg éppen hogy figyelembe veszi, mert arra irányul, hogy a viszonylag konszolidált, a külföldi finanszírozók részéről elfogadott deficitcél tartására törekedve megóvja a gazdaságot és a társadalmat az államcsőd bekövetkeztétől. A kitűzött egyensúlyi célon belül próbál lehetőséget keresni és teremteni a növekedés alapjainak megerősítésére (adó- és járulékcsökkentés) és a szociális szempontok érvényesítésére.

További irodalom:

Bajnai-int: Nem terminátornak szegődtem. Nsz. júl.3.

Bajnai- int.: Nem lehet elvtelen engedményeket tenni annak, aki támogat... HVG. Júl. 4.

Bajnai-int.: Messze még a part. Figyelő. júl. 30.

Bajnai-int. : A főtértől a szegénynegyedig. Nsz. Szept. 12.

Gyulai Attila: ki kormányozza a kormányt? 168 óra. Aug. 27.

Mérő László: Az interim menedzser. MNcs, aug. 27.

Új szezon, régi fazon. HVG. Szept 10.

Korai záróra. Figyelő, okt. 1.

Holnapután. Heti Válasz. Szept. 24.

A költségvetéshez:

Költségvetés-tervezet 2010-re. HVG. Szept. 5.

Költségvetési helyzetkép, Figyelő. Szept. 3.

Visszaszámlálás. A 2010-es költségvetés tervezete. HVG. Szept. 19.

Eltolták? Elkapkodott költségvetés. Heti Válasz, szept. 17.

Aggályok a 2010-es költségvetés körül. HVG. Okt.3.

Népszabadság, szept. 15.: Bajnai: ez az utolsó válságköltségvetés.

Kovács Árpád-int. : Komoly büdzsékockázatok. Nsz. Szept.18. (Az ÁSZ kritikája)

Politikai folyamatok

1. Egy hosszadalmas botrány tanulságai

A nyári hónapok alatt kevésbé szoktak olyan horderejű közéleti/politikai események történni, amelyek még ősszel is folytatódnak, jelentős hatással. Most azonban ilyen szezonnak néztünk elébe, hiszen a kormányzat még a június végi parlamenti zárószavazások alkalmával végigvitte mindazokat a döntéseket, amelyekkel legalább a maga számára biztosítani tudta a folyamatos válságkezeléshez szükséges minimális háttérrel. Illetve az is világossá vált, hogy a költségvetést a törvényben előírtnál előbb fogják beterjeszteni, ez viszont eleve azzal a nem kis kockázattal járt, hogy az augusztusban már feltétlenül napvilágot fognak látni azok a részletek, melyekből kiolvashatóak lesznek a leginkább fogyókúrára szorítandó alrendszerek. S ennek törvényszerű folyamánként az érintettek minden lehetséges eszközt meg fognak ragadni annak érzékeltetéséhez, hogy az őket érintő megszorítások tulajdonképpen felérnek a társadalom egészével szemben elkövetett merényletekkel.

Eddig nincs is semmi újdonság, 2009 nyara a fentiekben vázolt keretjátékoknak megfelelően zajlott, egészen július utolsó napjáig. Akkor azonban történt valami, amit eleinte helyi jellegűnek, mondhatni szokásos botránynak lehetett gondolni, ám nem kellett hozzá újabb két hét, hogy belássuk, netán az egész őszi politikai dramaturgiát átfogó, körbe keretező politikai játszma kezdetének lehettünk akaratlan szemtanúi. A BKV kapcsán kitört közéleti botránynak éppen ezért meglehetősen nagy teret szentelünk e beszámolómban, mert az a meggyőződésünk, hogy – ami eddig ebben az ügyben történt, az kicsiben nagyon is pontosan modellezi mindazt, amit a választásokig hátralévő hét-nyolc hónap során várhatunk.

Az október első napjaiban rendelkezésünkre álló tudásunk alapján a botrány eddigi fejleményeit nagyjából **öt, viszonylag egyértelműen elkülöníthető fázisú mozgásként** írhatjuk le.

Az első fázisban - július végén - az vált néhány napra elsőszámú országos hírré, hogy a BKV valamely vezetője százmillió forintos végkielégítéssel vált meg munkahelyétől. S amint ezt sejteni lehetett, az illetőnek napokon belül lett arca, neve, mert a kezdeményezők egyébként is olyan időszakban robbantották ki az ügyet, amikor semmiféle jelentős konkurens hírrel nem kellett Eleonórának megküzdenie. A hír, a személy, a rejtélyesnek tűnő háttér, az első napok titkolódzásai mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy ez a végkielégítés a szokásosnál sokkal jelentősebb üggyé transzformálódhasson. Gyanakvóbb természetű, s élénkebb memóriájú állampolgárok azonnal sejteni kezdték, hogy ezúttal valami hasonló történet kibontakozásának lehetünk tanúi, mint tizenhárom évvel ezelőtt, amikor szeptember végén néhány napig csak Tocsik Márta 804 milliós sikerdíjáról volt szó, aztán pedig hetek múlva fejek sora hullott le... egészen a felügyelő miniszterig...

A második fázisban – augusztus elején - két-három nagyon fontos fejlemény történt. Egyrészt, kiderült, hogy az illető hölgy fura javadalmazása korántsem minősült kuriózumnak, mert az elmúlt egy-két évben tucatnyi BKV-vezető kaphatott hasonlóan megdöbbentő mértékű juttatásokat. (Az augusztus 13-ai Heti Válaszban már komplett táblázatok jelentek meg arról, hogy a vállalatnál az elmúlt egy-két évben miféle hihetetlen összegek kerültek a jövő-menő vezetők kezébe. A többi lap pedig pillanatokon belül átvette ezeket a számokat és neveket.) Másrészt megkezdődtek a politikai felhangokkal megterhelt párharcok, először is Kocsis István vezérigazgató, és a területet felügyelő főpolgármester-helyettes Hagyó Miklós között. Ettől a pillanattól kezdve már lehetett tudni, hogy elkerülhetetlen lesz a politikai nehéztüzérség bevetése is. (Nekem azért akkor is eszembe jutott még egy analogikus mozzanat: a Tocsik-ügy idején az akkori ÁPV Rt vezérigazgatóját szintén Kocsis Istvánnak hívták...) A küzdelem első időszakában még úgy látszott, hogy az MSZP határozottan támogatja Hagyót, s ez mintha el is döntötte volna a játszma végkimenetelét. E második fázis egy másik elágazási pontján azonban meglepő fordulat történhetett, mert Kocsisnak megfelelő erejű politikai támogatása teremtődött ahhoz, hogy kivédje a rázúduló vádakat. Augusztus 15. után nagyot fordult a kocka. Azt kezdték egyre többen firtatni, hogy a Hagyó felügyelete alatti három év során hogyan válhatott ez a kifizetési gyakorlat rendszerré: azaz a főpolgármester-helyettes fokozatosan betolódott az ügy teremtette célkereszt középebe.

A harmadik fázist augusztus utolsó tíz napjához köthetjük, ekkor már egyértelmű lett, hogy alapvető hatalmi/politikai harcról van szó, olyanról, amiben a BKV csak kártyalap, csak azt nem lehetett még pontosan tudni, hogy – kiknek a kezében. Augusztus 22-29. között már

valamennyi hetilap vezető anyaga, címlapsztorija a „BKV-ügy”, de már abban a kontextusban, ahogyan pl. a Magyar Narancs is ír róla. **(Felsővezeték-szakadás. A BKV-botrány politikai hátteréről. Aug. 27.)** *Nagyjából háromféle magyarázat* tartja magát ekkor, egy ideig párhuzamosan:

1. A botrány tulajdonképpen a koalíció kései fővárosi felbomlásának tünete, mostanra kaptak össze a maradék koncon az eddig még együttműködésre képes liberális és szocialista klientúrák. Eleddig a közös területeken megosztotva betartották az egyezségeket, ám Hagyó térfoglalása felborította az áttekinthetetlen alkuk szövetségét, s a kiszorítottak ott törlesztenek egymásnak, ahol tudnak. E pártközi konfliktus-elméletet némileg Demszky is alátámasztotta a Magyar Narancsnak adott interjújában (szept. 10.), amikor is nem győzte hangsúlyozni, hogy ez a felügyeleti terület a koalíciós szerződés értelmében egyértelműen a szocialisták irányítási, munkajogi és büntetőjogi felelőssége. Azaz, amennyire lehetett, megpróbálta az egész botrányt áttolni a szocialisták térére. (Nagyjából ezt a forgatókönyvet erősíti meg a HVG szeptember 12-ei elemzése is: Könnyű pesti sértés-címmel.)

2. A másik közkeletű elmélet szerint Hagyó került szembe a fővárosi kollégáival, aminek a hátterében nem kis mértékben az a harc állhat, amit a leendő, jövő évi főpolgármester-jelöltség körül kölcsönösen elkezdtek a nagyobb erőcsoportok egymással. Ezt a variációt támasztotta alá legalább egy hétig az a - neveltségesség határát alulról súroló - próbálkozás, ahogyan az MSZP azzal szerette volna az egész botrányt befejeztetni, hogy napokig a felügyeleti jogkörök megváltoztatását igyekezett részben hírré, részben pedig a megoldás látszatává tenni. A párton belüli ütközeteknek azonban volt ennél sokkal nagyobb súlyú területe is.

3. Az MSZP legfelső vezetésén belül még a nyár elején elhalt egy olyan jellegű, generációs metszetet is felvonultató puccs-kísérlet, amelynek keretében a fiatalabb, s többnyire a fővárosban megszerveződő politikus-generáció szerette volna még a választások előtt megszerezni a párton belüli kulcspozíciók többségét. Ezt a kísérletet igen sokan Hagyó Miklóshoz kötötték, s ennek értelmében a BKV-botránynak az lenne a magyarázata, hogy amennyire lehetséges, szorítsák őt ki a szoba jövő utód-jelöltek közül. Az öregek csak a kedvező alkalomra vártak, s egy ilyen beosztásban lévő személy esetében nem túl nehéz megtalálni azokat a leggyöngébb pontokat, amelyeken valakinek a hatalmi ambícióit – kellő összefogással – hosszú időre meg lehet törni. Kétségtelen, hogy a szeptemberi események ezt

a legutolsó forgatókönyvet igazolják vissza. Még az a 168 óra c. hetilap is, - amelyiket nehéz lenne a szocialista párt engesztelhetetlen bírálatával vádolni – szept. 24-én olyan címlappal jelent meg, amelyen Hagyó Miklós nem túl vonzó portréja volt látható, s alatta a következő vészjósló cím: Mit Tud Hagyó? Krónikánk megírásakor mindenesetre azt látni, hogy a BKV-botránynak egyelőre egyetlen komolyabb politikai áldozata van, s ez éppen Hagyó Miklós lenne.

X X X X

E sorok írójának mindazonáltal lenne még egy, kiegészítő jellegű magyarázata is. Elfogadván azt, hogy e főnti forgatókönyvek mindegyikében fontos igazságok találhatóak, s akár egymás melletti érvényesülésük is megengedhető, az igazi okokat mégis másképpen konstruálnám meg. Ennek kifejtéséhez vissza kell tekintenünk a június 7-ei uniós választások következményeire. A szocialista pártelit viszonylag lassan, kb. a nyár végére dolgozta fel a választásoknak azt a - nagyon is lehetséges – következményét, hogy az egyéni választókörzetekből aligha lesz esélyük a parlamentbe bejutni, sőt, még egy sor megye esetében a megyei listavezetés sem jelent feltétlen garanciát. Következésképpen csak az országos lista első húsz-harminc helye, valamint a fővárosi lista első kéttucatnyi helye adhat valamelyest biztos befutást. Ám ezekre a helyekre már két évtizede a reprezentatív, a húzóneveknek mondott személyek tarthattak igényt. Vagyis – hihetetlenül nagy harc kezdődött el azért az egy-két, még kiadónak mondható helyért, ami az elit után esetleg még megmarad. S a Hagyó-féle csapat ezek közül a fővárosiakat már el is osztotta még a júniusi választások előtt. Az egyetlen lehetőség visszasedni ezeket a listás helyeket, ha magát a rendszergazdát sikerül a helyéről elmozdítani. Nagyjából ezt a folyamatot láttuk szeptemberben könyörtelenül lebonyolítani, azt azonban nem állítanám, hogy a mérkőzés egyúttal véget is ért volna. Sokkal inkább hihető, hogy éppen szünet van, s a csapatok újabb taktikai meglepetéseken törnek a fejüket. Annál is inkább, mert az egész eredeti BKV-botrány nem állt meg a saját kapuinál, hiszen azóta már egy negyedik, sőt – újabban – még egy ötödik fázist is kibontakozni láthatunk.

A negyedik fázis egészen biztosan nem lehetett része az eredeti botrányforgatókönyveknek, hanem arra ráarakódva, annak a hordalékában hordódott ki komolyabb konfliktus-zónává. Szeptember elején hirtelen elkezdett a sajtó érdeklődni más, a BKV-hoz hasonlóan jelentős állami cégek vezetőinek kifizetési szokásai, javadalmazási anomáliái után.

Az derült ki, amit előre sejteni lehetett, hogy minél inkább folyamatos költségvetési támogatásokból él a cég, annál inkább elharapódzott a fentebb leírt javadalmazási metódus. Az érintettek igyekeztek titkolózni, eleinte megtagadták a médiával az együttműködést, a felháborodás azonban olyan erejű lett, hogy a kormány szokatlan gyorsasággal lépett – helyettük is. Még aug. 29-én a kormányülésén elfogadták azt a rendeletet, miszerint szeptember 15. után az állami és önkormányzati tulajdonú cégek vezetőinek javadalmazását kötelező nyilvánossá tenni. Az érintettek ugyan tettek még egy-két bágyadt kísérletet arra, hogy megtorpedózzák ezt a meglepően gyors döntést, de nem tudtak érdemben ellent állni. Amint várható lett, elszabadult a média-pokol. A következő két hétben sorra-rendre jelentek meg a leghajmeresztőbb fizetéseket bemutató listák, s kiderült, különösen az állami pénzüzetek, a posta, a MÁV, valamint a köztelevízió szférája volt az, ahol indokolatlanul sokan kapnak kiemelt vezetői juttatásokat. A krónikás nem állhatja meg, hogy rosszmájúan meg ne jegyezze, feltehetően a kormányzati stratégiáknak – ha egyáltalán vannak még ilyen személyek ... - nem lehetett nagyon az ízlésük ellenére, ha a költségvetési viták kezdetén egy sor olyan cég vezetőiről kiderülnek ezek az adatok, amelyek egyébként sok éve már a költségvetési támogatások elsősorú kedvezményezettjei. Nagyon könnyen belátható, hogy a frissen nyilvánosságra került adatok fényében nehezen letagadható gyanú az, hogy ezek a vezetők nem annyira a maguk cégéért, mint inkább a maguk megszokott privilégiumaiért harcolnak. S mitagadás. Tényleg van ilyen. A szeptemberi legutolsó ütközetet az MTV vívja éppen a költségvetéssel, meg az öt irányítani próbáló szervezeti környezettel, de csata közben az is kiderül, hogy munka nélküli igazgatók hada szeretné, ha a megszokott finanszírozási feltételeik egy jottányit sem változnának.

Az eddigi legutolsó – ötödik – fázist éppen krónikánk írása idején látjuk körvonalazódni. Már nem csak az az érdekes, hogy mely vállalatok vezetői mennyi fizetést kaptak és kapnak, hanem egyre több figyelem vetül arra is, hogy kik is ezek az emberek? Honnét jöttek? Milyen klientúra érdekeit testesítik meg? Miféle informális politikai háttérrel rendelkeznek? Az október 3-ai HVG nagyobb összeállítást közöl a legfontosabb állami közcégek eddigi életútjáról (*Állami topmenedzserek karrierje* - címmel). S a figyelmes olvasónak fel kell, hogy tűnjék, a két tucatnyi vezető közül a háromnegyedük a Gyurcsány-éra utolsó két évében került a jelenlegi helyére, de még a legrégebben helyükön lévők is a Medgyessy-időszakban. Ugyanezen a hétvégén a Heti Válasz már tovább is megy. Számos példával illusztrálják, hogy az egykori miniszteri/államtitkári megbízatásokat a későbbiekben nagyon jól fizető közcég-vezetői utak követik. Olyanok, ahol a korábbi politikai vezetői

díjazások öt-hatszorosával lehet sok-sok évig meglenni. (*Szoci fogi. Politikusok utógondozása állami cégeknél. Heti Válasz. Okt. 2.*) Meglepő lenne, ha a későbbiekben ez az ötödik fázis nem kapna egyre szélesebb értelmezési keretet, s a kezdődő kampány idején nem ez lenne a Fidesz egyik legkevésbé kivédhető kampány-aduásza. Az, hogy a hosszú, nyolcéves szoclib-kormányzás idején bebetonoztak egy olyan elit-nómenklatúrát, amelyik minden idők legmegszorítóbb jellegű gazdaságpolitikája idején is példátlan méretű harácsolással mutatta meg a maga idegenszívűségét.

Összegezve: a BKV-ügy egy pitiánernek látszó, egyszemélyi visszaélésből előbb szervezett, maffiaszerű alakzatokat felmutató cégbotrányra nőtte ki magát. Majd pedig olyan hatalmi konfliktusok forrásává lett, amelynek következtében a választásokat megelőző hónapokban a szocialista párteliten belüli rangsorok elemi módon rendeződnek át. Mindeközben az egész hazai állami cégvezetői kasztot – nem alaptalanul - körbelengi a korruptség, a politikai megvásároltság gyanúja, s ahogyan az ügyek felderítése halad, ez a gyanú csak erősödik. Az egészből végül összeáll egy olyan ellenzéki érvrendszer, ami az egész nyolcéves kormányzati időszakkal kapcsolatos morális, politikai és izlésbeli aggályokat valami ahhoz hasonlóan forró és érzelemdús tömeghangulattá forgathatja át, mint amilyen az 1990/91-ben az elvetélt – és sehová nem vezető – igazságtételi hadjárat volt és lett.

(Záró adalék. A mai újságban olvasom, hogy a Fidesz megbízta Balsai Istvánt a Fidesz jogi igazgatójának szerepkörével, előkészítendő a választások utáni elszámoltatás jogi feltételeit. *Nem számonkérés, elszámoltatás. Népszabadság, okt. 6.* Ez megnyugtató. Az Antall-kormány idején is kitűnően ellátta ezt a feladatot igazságügy miniszterként, pl. a Hankiss Elemérrel szembeni kormányzati fegyelemi bizottság vezetőjeként.)

További irodalom:

Botrányos végkielégítések. Heti Válasz. Aug. 13.

Lelépti díjeső. HVG. Aug. 22.

Nem kielégítő vég. Figyelő, aug. 27.

Bukovári. HVG. Aug.27.

Nem dicsekvésképpen. Állami menedzserfizetések nyilvánossága. MNcs. Szept. 24.

Nyúlós ügy. Menedzserfizetések. HVG. Szept. 26.

Állami topmenedzserek karrierje. HVg. Okt. 3.

Könnyű pesti sértés. Koalíciós viták a fővárosban. HVG. Szept.12.

2. A pártok helyzetéről

A korábbi elemzéseinkben időnként kitértünk a pártszerkezet egészének alapvető mozgásaival kapcsolatos megfigyeléseinkre. A júniusi – uniós – választások váratlan eredményeinek elemzése során már részletesen kifejtettük elképzeléseinket arról, hogy a hazai többpártrendszer szerkezetében olyan lényeges strukturális változások következtek be, amelyek nyomán mindinkább egy új háromszög-alakzat váltja fel az évtizednyi hosszúsággal eluralkodott bal/jobbs patthelyzet egyensúlyát. E mostani áttekintésünkben már ennek a háromszög-alakzatnak megfelelő logikában tárgyaljuk a pártok helyzetét.

2.1. Pártok a koalíció romjain

A szocialisták táborában 2009 június hetedikét után csaknem olyan méretű belső válság tört ki, mint öt évvel korábban, amikor a 2004-es választási vereséget követően negyedéven belül pártelnököt és miniszterelnököt cseréltek. Ám most ezeket a cseréket nem is oly régen, még az uniós választások előtt két hónappal megtették. Nem kis részben éppen a várható választási vereség kikerülhetetlenségének előzetes tudtával - avagy, éppen erre sandítván. A katasztrofális vereség után sokan és sokféle hangon megszólalva kezdték el keresgélni a kiutakat.

Krausz Tamás még a július 4-ei kongresszus előtt két héttel írta meg kiáltványát, hogy t.i.: *A baloldalt újjá kell szervezni! (NSz, jún. 20.)* Nagy ívű áttekintése arra épített, hogy az MSZP a megalakulása óta két párt volt, egy baloldali, meg egy jobboldali. Egy olyan, amelyik a kapitalizmus építőinek és haszonélvezőinek az érdekeiért harcolt. S egy olyan, amelyik a vesztesekért emelt volna szót. Ezt a húszéves szövetséget törte szét a legutóbbi kormányzati ciklus, s a mostani választási eredmények is azt mutatják, hogy a jobboldali párt csődbe vitte az egész baloldalt, nincs mese, szét kell válni. Nem állíthatnám, hogy e felhívás nyomán a baloldali politikai térfélen nagyobb szabású mozgolódások indultak volna útjukra. Még a kongresszuson sem volt tapasztalható erőteljesebb visszhangja. Igaz, közben a párt számos elismert és önjelölt teoretikusa is megszólalt, Szanyi Tibortól Tabajdi Csabáig több tucatnyian. Szép kis antológiát lehetne összeállítani abból a félszáz írásból, amelyet ezen a nyáron a szocialisták önmagukról írtak.

Ezek közül talán azért érdemel némi külön figyelmet Szili Katalin megszólalása (*Idő van!*. Nsz. júl.11.), mert az ő személyéhez sok-sok éve némi mitikus messiásvárás is kapcsolódik. Ezért kapott talán az ő írása meglepően széles kritikai és védelmi visszhangokat, legalább két hónapon keresztül. Az álláspontokat, a lehetséges politikai pozíciókat, s az egész vitának a szocialista párton belüli jelentőségét megbízhatóan foglalta össze Galló Béla, ezért a részletekkel nem is bíbelődnénk. (Galló: *Bal sors.* Nsz. szept. 18.) Mindenesetre október közepéig sem azok a félelmek, sem pedig ama reménykedések nem igazolódtak, miszerint Szili Katalin a júliusi pártkongresszuson – sokak meglepetésére - azért köszönt volna le a házelnöki tisztségéről, mert esetleg új pártot, mozgalmat indítana útjára a baloldal feltámasztása érdekében.

Az újfajta formációval történő kísérletezéseknek egyébként se szeri, se száma, a bukott miniszterelnökről is úgyszólván hetente terjesztik (barátai? ellenségei?) azt, hogy a volt liberális párt romjain, meg a saját híveivel fog még a választások előtt valamiféle szociálliberális pártot alapítani. E sorok írója az intenzív várakozások és híresztelések ellenére sem hiszi, hogy a választások előtt bármiféle komolyan vehető pártszakadásra – alapításra sor kerülne. Már csak azért sem, mert az érintettek nagyon is jól tudják, hogy legfeljebb az MSZP listáján juthatnak be a parlamentbe. Olyan eredményes pártot már nem lehetséges létrehozni, amely önmagában mandátumhoz juthatna. S hogy mi lesz utána...? Az a várható verség méretétől is erősen függ. Utána nem kizárt egy újabb baloldali építkezés kezdete. Éppen ebből a szempontból lehet még érdekes az a nagyfokú kézirattermelés, sűrű publikációs kényszer, ami a baloldali térfélen az elmúlt három hónapban több mint szemet szűrőan gazdag volt.

Már mindenki a 2010 tavasza utáni időkre készül, ez a magyarázata az elhalasztott személyi döntések sorozatának, ezért nem képes a szocialista párt december előtt kormányfő-jelöltet állítani, ezért a nagy-nagy kapkodás, koalíciózás, árulás, kiállítás, nyilvánosság-keresés. S ebben a zűrzavarban kell értelmezni a legfontosabb magyarázatokat is: merre menjen az MSZP? Balra - mint ahogyan Krauszék javasolják? Jobbra - mint ahogyan Szilit sokan értelmezik? Vagy – maradjon középen – amit Lengyel László javasolt éppen a kongresszusuk napján? A párt elnöke - Lendvai Ildikó – feltűnően nem foglalt állást ebben a kínálati sokfélségben, hanem egy terjedelmes/dörgegelmes esszében védte meg a Baloldal egészét Orbán Viktorral szemben. Írásából azt lehetett kivenni, mintha ez az egész önmeghatározási folyamat csakis az ellenféllel szembeni tevékenységként lenne elképzelhető. (Lendvai:

Főutca, mellékutca vagy zsákutca? Nsz. aug.3.) Két hónappal később, pártja huszadik születésnapjára már sokkal pragmatikusabb ajánlattal állt elő, olyan négyponthoz programmal, amely valóban elképzelhető egy középtávú politikai program vázlataként, ám arra is választ kellene találni, hogy a nyolcévnyi kormányzás idején vajon mi akadályozta az MSZP-t eme pontok kormányzati megvalósításában. *(Lendvai: Évforduló – sorsforduló. Nsz. okt.7.)* Ezt a kérdést már csak azért is fel kell tenni, mert az MSZP-vel távolról sem ellenséges baloldali és liberális értelmiség soraiban úgyszólván hetente fogalmazzák meg ezt. Az elemzőbb hajlandóságú szerzők sorozata konstatálja, hogy a csaknem évtizednyi hosszúságú kormányzati periódus végén a baloldal befolyása az élet szinte minden területén megroppant. Kezdve a médiától, folytatva a tudományos életig, a közigazgatástól a gazdasági életig mindenütt annak lehetünk tanúi, hogy az egykoron domináns viszonyok helyén mára a meglehetősen esteleges, törékeny, s a megmaradt mivoltában gyanúsán hűbéries, kisszerű kapcsolatok romjai találhatók.

A nagy-nagy párton belüli vitákban érdekes módon ez utóbbi kérdésekkel a vezetők egyike sem tud, vagy akar számot vetni, ezért ez a baloldali válság-diskurzus az elmúlt hónapokban két, egymástól hermetikusan elszigetelt politikai térben zajlik. Az egyikben a pártértelmiség és az írásképes vezetők fújják a maguk listáját, a másikban pedig az az értelmiségi gyűrű füstölög, amelynek elsősorban morális, értékrendbeli és politikai ízlésbeli gondjai vannak, ám ezeket a problémákat az előbbieknél láthatóan nem akarják tudomásul venni. Ami igazán érdekes az az, hogy nagyon gyakran ezek a reménytelen párbeszédok ugyanazon újságok hasábjain, ugyanazonokon a médiaforumokon hangzanak el, s mégsem képesek egymással ütközni.

A volt koalíció másik pártjáról már nincs ennyi mondanivalónk. Nem azért, mintha nem lenne elegendő forrás mindannak a könyveléséhez, ami az SZDSZ háza táján az elmúlt negyedévben történt. Éppenséggel azt is állíthatjuk, hogy talán ilyen rövid időn belül még soha ennyi írást nem produkáltak az SZDSZ-ről. Az érdektelenségnek tehát nem a forráshiány az oka, hanem az, hogy ez a gazdag krónika ugyanarról tudósít: a végjáték nemtelen és nevetséges eseményeiről. Azt sem lehet tudni, hogy hányféle csenevész virágocskát kísérletezik azzal, hogy a liberális párt sírhantján kinőhessen. Ha jól számoljuk az elmúlt nyolc hét próbálkozásait, akkor legalább négyféle mozgalom/buzgalom/zászlóbontás látott napvilágot – miközben mindenféle mérés szerint ezek a kísérletek nagyjából egy százalékos leendő választó kegyeiért zajló erőfeszítést jelentenek. Természetesen az egykori

többszázézeres szimpatizánsréteg ma is megvan valahol, de azt senki nem tudná megmondani, hogy a következő választások alkalmával hová adnák voksukat. Legnagyobb valószínűséggel manapság leginkább a tartózkodók között vannak, s ha mégis megmozdulnak, akkor is a szocialistákra szavaznának – de csak azért, hogy el ne vesszen a voksuk. A zászlóbontási kísérletek közül egyik sem ragadta meg a fantáziájukat. Az SZDSZ felbomlásának végső szakasza a megelőző húsz év örökségéhez képest egyszerűen méltatlan történet. Az egykor, meghatározó jelentőségű vezetők júliusban és augusztusban jószerevével egymással versengtek abban, hogy melyikük tud lehangolóbb, lelombozóbb nekrológgal búcsúzni – nemcsak a saját pártjától, hanem önmaga húszéves erőfeszítéseinek értelmétől is. Kívülről szemlélve, esetleg a józan ész működési kritériumait is szem előtt tartva, egyszerűen felfoghatatlan mindaz, ami az elmúlt három hónapban az SZDSZ romjain történik. Tudjuk, a magyar politikai életben sohasem szabad semmiféle esélyt sem kizárni, de azért az az eddigi rendszerváltás legnagyobb politikai meglepetése lenne, ha ezen a szervezeti törmeléken a következő választásokig hátralévő hat-hét hónap során parlamenti bejutásra is alkalmas képződményt lehetne létrehozni.

2.2. Az ellenzéki oldal fejleményei

A Fidesz vezérkara zavarba ejtő higgadtsággal és nyugalommal viselte el a júniusi eu-választásokon aratott megkérdőjelezhetetlen győzelmét. Talán azért, mert azonnal felfogták, hogy ettől kezdve az ország nagyobbik része velük már, mint kormányzó erővel számol, s ők is jól tudták, hogy e szerepkörre nincsenek még felkészülve. Talán azért, mert ők is megértették a Jobbik váratlan sikereiből levezethető újfajta kihívások bonyodalmaikat. Talán azért, mert ma már sokkal óvatosabbak és érettebb politikusok annál, mit amilyenek 1998-ban voltak. Talán mindegy mi a válasz, a lényeg, hogy elkezdődött a közeljövőre való intenzív felkészülésük. A parlamenti szavazások záró szakaszaiban már békén hagyták a kormányt, csak a szokásos, rituális jellegű ostromozást folytatták. A nyári csöndben azért nagy-nagy visszhangot váltott ki a megszokott orbáni tusnádi filippika, ennek lényegével a hazai olvasóközönség is megismerkedhetett a Magyar Nemzet július 25-ei számában. (**Jobboldali korszak Európában** címmel.) Mondandója szerint a baloldaltól évtizedekre búcsút kell vennünk, s a jelen globális válságára csak a jobboldalnak vannak elfogadható válaszai. A média és a pártvezetők el is voltak foglalva ezzel az elmélettel, idővel Lendvai Ildikó és Dávid Ibolya is megírta a maga válaszát, nem beszélve az amúgy is munkátlanná vált liberális teoretikusokról. A vita ismertetésétől eltekintve, s csak annyit jegyeznénk meg: hallhattuk

csírájában a következő, hosszúnak ígérkező kormányzati időszak ideológiai alapvetésének lényegi mondandóját, a szellemi fundamentumot.

Mindeközben a háttérben a legkevésbé látványos módon zajlott a Fidesz szisztematikus kormányzati felkészülése. A hazai sajtóban meglehetősen ritka pillanat, amikor egy-egy fontosabb belpolitikai fejlemény felfejtésének alapos, körültekintő és sok-sok forrásból is megerősített információk jegyében vágnak neki. A bekezdésünkben megpendített – a Fidesz kormányzati előkészületeit érintő – kérdéskörnek kivételesen van ilyen dokumentuma! A Magyar Narancs c. hetilapban két hosszadalmas részben ismertették/elemezték mindazt a háttérmunkát, ami a Fidesz körüli szellemi műhelyekben hónapok óta folyik. (**Kormányzati előkészületek a Fideszben** - címmel, M. László Ferenc írásai, Magyar Narancs, aug.6. és 13.)

Eme összeállításhoz nincs is mit hozzátennünk, legfeljebb az egyéb – szóbeli - forrásainkból származó ismeretekkel színezve a következő képet tudnánk alkotni. A lényeg:

- a háttérben lázas, többszáz szakértőre kiterjedő programalkotási munka folyik,
- az egyes műhelyeket és felkért vezetőiket Orbán Viktor versenyezteti egymással,
- a gazdaságpolitikai alapvetésekre vonatkozóan ma még legalább három-négy iskola verseng egymással,
- a végső szót amúgy is Orbán fogja kimondani, ő viszont mindenkivel tárgyal, de – senkinek nem ad kizárólagos felhatalmazást,
- a legfontosabb kérdésekben a legutolsó pillanatokig lebegtetni fogja a döntéseket,
- kitüntetett szerepe lesz a külpolitikai dimenzióknak, a szóba jövő kulcsszereplők mindegyikének kiépült, szakmailag megalapozott nyugati kapcsolatai vannak,
- a leendő programban nagy súlya lesz a 2011-es, hathónapos magyar uniós elnökségi periódusra való felkészülésnek,
- marad az atlantista orientáció, de ezt még nyomatékkal fogják tudatosítani,
- a leendő kormányzat roppantul hatékony modellre épül, kabinet-kormányzás lesz, legfeljebb hét-nyolc csúcsminisztériummal,
- részterületeken is fontos reformtervek készültek (nyugdíjreform, környezetvédelem, eü-reform, adóügyek, kkv-fejlesztés, közmunkaprogram stb.), néhány kérdés azonban nagyon is nyitva maradt: földkérdés, oktatás, közig-szerkezeti reform-megyék sorsa...- ezekben Orbán még nem akar nyílt konfliktust a jelenlegi szövetségeseivel.

Mindettől szigorúan elválasztva zajlik a mindennapi politikai küzdelem, ennek a logikáját ugyanis a bármelyik pillanatban meginduló kampányküzdelmek észjárása diktálja. A szeptemberi szezon nyitányakor a Fidesz elemi erővel rontott neki a költségvetési javaslatok egészének és úgy támadja, mint a korábbi években. Vagy még jobban. Fenyegetőznek, azt mondják, hogy majd visszavonják, de ezek nem többek, mint kampányfogások. Megpróbálnak kismembvédő, a mindennapi gondok pártján álló politikai erőként feltűnni, de ebben semmi újdonság sincs. Korábban is ezt tették, csak most a kampány kezdetén fokozott hangerővel folytatják. Alternatív javaslatokat ezredrangú kérdésekben tesznek, s kínosan kerülnek az alapkérdésekben történő állásfoglalás kockázatait. Úgy véljük, így lesz ez egészen az év végéig. Mindazonáltal, az őszi Fidesz-politikában van egy másik vonulat is, meglehetősen fontosabb szál.

Szeptember végétől kezdve nincs olyan nap, amikor valamely Fidesz-vezető ne utalna – hol durván, hol homályosan - arra, hogy a választások után nagyszabású elszámoltatás lesz, perek és eljárások sorozata következik, netán a lopott vagyonok elkobzása stb. Ezek a hangok nemcsak a kormányzati oldallal szimpatizálókból váltanak ki erős riadalmakat, hanem azokból is, akik eddig ugyan nem loptak, de attól félnek, hogy a jövőben netán azért is büntetés járhat, ha az ember nem alakult át kellő időben és gyorsassággal Fideszessé. Úgy véljük, nem kellene ezeket a félelmeket túldimenzionálni, de érdemes ez ügyben néhány körülményt körültekintően figyelembe venni.

- Részben valóban vannak ügyek, nem is kevés, s ezeknek a jó része feltehetően éppen a kampány-időszakban juthat el a csúcspontjára. (Zuschlag, Hunvald, Munkavédelmi felügyelet, parkolótársaságok stb.). S ezek mindegyikében nagyon is egyértelmű a politikai-pártkötöttség.

- Részben lesznek is még ügyek, az igazi súlyúakat eltették a legjobb időkre.

- Részben a Fidesz ennek az elszámoltatásnak a túlhangsúlyozásával véli megoldani a Jobbik tagadhatatlan népszerűség-növekedéséhez való viszonyának kínjait. Abban bíznak, hogy a vezető-tisztogatói szerepkör átvételével a Jobbik legerősebb kártyalapját tudják semlegesíteni.

- Részben ez lesz a hosszabb távú megoldása annak a problémának, hogy mivel helyettesítsék a kampányban azt a kormányzati kritikai rohamot, amit nemsoká, legkésőbb a költségvetés elfogadásakor amúgy is be kell fejezniük. A költségvetési rohamozás ugyanis tétnélküli kampány-akció, azt úgy is tudják, hogy az egykori kormányzati koalíció így is, úgy is, de megszavazza a javaslatot, tehát ők kockázatok nélkül szidhatják. Legfeljebb egy évvel később annyit kell csak mondani, hogy ők ellene voltak... Ma még két vasat tartanak a tűzben, mert ezzel az összetett gesztussal lehet a nagyon nagyra nőtt szimpatizáns-bázist együtt tartaniuk. A Fidesz legnagyobb problémája már a három korábbi választáskor is az volt, hogy a milliós tömegeket nem tudtak megtartani a szavazás napjáig. Nem szeretnék ezt a hibát ezúttal negyedszer is elkövetni, mert mostani lehetőségeik minden korábbinál jobbak. Nemcsak nyerni lehet, nemcsak egyedül kormányozni, hanem — ha eléggé okosak, akkor - egyedül lehet kétharmados többségük is. Pontosan tudja ezt Orbán Viktor, meg a többi Fidesz-vezető is, nem véletlen, hogy szinte ingerülten háriják el a kétharmaddal kapcsolatos kérdéseket.

X X X X X

A jobboldali térfél másik pártjáról, az MDF-ről nincs ennyire sokrétű mondanivalónk. Kétségtelenül, rájuk is rájár a rúd, s mostanában az sem kizárt, hogy valami gyanús igazságszolgáltatási aktus vethet véget a párt két évtizedes közéleti karrierjének. Ez a szétesési folyamat azonban merőben más, mint amilyen az SZDSZ-é volt, de könnyen lehet, hogy a végeredménye ugyanaz lesz. A felszínen a túlélési esélyeik talán jobbak, részben a Bokrossal kivívott EU-mandátumnak köszönhetően. Részben talán azért is, mert a megmaradt, s jócskán beszűkült politikai térben ügyesebben pozicionálták magukat, mint a liberálisok. Talán emiatt is hangozhatnak el a legkülönbözőbb irányokból olyan javaslatok, amelyek szerint mind a Fidesznek, mind az MDF-nek nagyon is hasznos lenne, ha még a választások előtt kiegyeznének, s ezzel a magyar politikai jövőnek nagy szívességet tehetnének. Az még csak érthető, ha Solymosi akadémikus ezt írja a Népszabadságban, hiszen neki ez volt a véleménye kettő, négy, öt és tíz évvel ezelőtt is. (**A Fidesz, az MDF és a Jobbik.** NSz. Aug.8.) Az már meglepőbb, ha Somogyi Zoltán – az elnökasszony tanácsadója - ugyanezt javasolja a Magyar Narancs hasábjain. (**Fiatalkorú partnert keres.** Magyar Narancs, szept. 10.)

Főleg azért, mert Dávid Ibolya meg a másnapi Népszabadságban szedi le a keresztvizet Orbán Viktor populizmusáról, demagóg állam-imádatáról, s mondja, hogy a szocialistákkal, valamint a Fidesszel szemben egyedül az MDF képviseli a modernitás reális alternatíváit. (**Álomvilágok**

harca. NSz. Szept. 11.) Mindebből az elemző kénytelen azt a következtetést levonni, hogy a megmaradt MDF háza táján olyan hihetetlen zűrzavar, kapkodás és politikai fejetlenkedés lehet, aminek következtében a legegyszerűbb taktikai lépéseket sem lehet túlzottan könnyű egymással egyeztetni. Ha van még egyáltalán kiknek egyeztetni. Az viszont mindenképpen elgondolkodtató, hogy ezeket az együttműködési cikk-cakkokat kénytelenek a Jobbik kapcsán megfogalmazni. Vagyis, ha jól értelmezzük, akkor a Jobbik júniusi előretörése a többi párt számára nehezen megkerülhető kihívásokkal jár, s csak abban van közöttük különbség, hogy ezt beismerik-e, vagy letagadják...

2.3. A Jobbik az őszi erőtérben

Nem állíthatjuk, hogy a hazai politikai élet legújabb meglepetése, a Jobbik túlzottan sokáig ünnepelhetne volna váratlan júniusi sikereit. A Fővárosi Ítéltábla július másodikán másodfokon és jogerősen is alkotmányellenesnek minősítette a Magyar Gárda-nevű – nem is annyira - paramilitáris szervezet működését. Az eseményt megkülönböztetett média- és politikai figyelem övezte, mert nem kevesen gondolták azt, hogy egy ilyen ítélettel Magyarországon valamiféle fordulat veheti kezdetét a sokakat meglepő jobboldali radikalizálódás megfékeződése érdekében. Az ítélet működőképességének tesztelésére nem kellett nagyon sokat várni, két nap múlva Szentendrén, magánterületen mégiscsak Magyar Gárda-gyűlést tartottak, s természetesen ott voltak a Jobbik vezetői is. A rendőrség sok mindent megtett, amit korábban nem: igazoltattak, büntettek, oszlattak, vitatkoztak. Egy hét múlva a Magyar Gárda és a Jobbik már sokkal rafináltabb megoldást választott: olyan gyűlést tartottak a Szabadság téren, amelyre nem lehetett azonnal rámondani a szervezett-jelleget, de azért mégis... önként, mintegy civilként fel lehetett húzni azokat a ruhákat, amelyek „majdnem olyanok voltak”, mint a betiltott szervezet egyenruhái... Ráadásul két és félezernyi résztvevővel kellett volna a rendőröknek ezt a nevenséges játékot játszani. Nem meglepő, hogy nem tudták megoldani a feladatot.

Más sem kellett a baloldali/liberális értelmiségnek, pillanatokon belül hatalmas média-vita kezdődött arról, hogy érvényesek-e hazánkban az elemi jogállamiság kritériumai? Ontották a cikkeket és az elemzéseket, a Jobbik pedig fölöttébb boldog lehetett, mert egy pillanatra sem kerültek ki a megkülönböztetett közéleti figyelem kellős közepéből. A megszületett írások azért igen fontos tanulságokkal szolgáltak, mert jó néhány fogós probléma tisztázására is kísérletet tettek:

- Lehetséges és kell-e elsősorban a büntetőjog eszközeivel harcolni a jobboldali extrémizmussal?
- Mi a valódi viszony a Jobbik és a Magyar Gárda között?
- Hol kezdődik, és hol végződik az egyesületi részvétel, a mozgalmi, s a párt részvétel között a határ? Ezeket a kérdéseket a rendszerváltás húsz éve során nem látszott fontosnak részletekbe menően tisztázni...
- Miután a Jobbik szándékosan – s néha képmutatóan vérforralóan – terelte e kérdések megoldatlanságát a jogi/eljárásjogi mezőbe, ezért a korábbiakhoz képest sokkal jobban derülhetett ki számos alapvető jogi norma megfogalmazásának pongyolasága.
- De nemcsak a Jobbik és a Gárda viszonya lett kérdéssé, hanem — ha akarta a Fidesz, ha nem - a Fidesznek a szélsőjobbhoz való viszonya is.

A szokásos baloldali aggodalmak megfogalmazásán túl azért akadt számos olyan elemző jellegű írás is, amely kellően széles kontextusban próbálkozott a Jobbik által megjelenített gondok megfejtésével. Felfigyeltek például a szerveződések mögötti szubkulturális tényezők fontosságára. Jó szemű újságírók nyomába eredtek annak, hogy miért éppen a Jobbik szimpatizánsai azok, akik a legaktívabbak az online-diskurzusokban. Honnét van ez a nyomasztó internet-főlény? S akadtak, akik észrevették a fiatalok közötti radikális popzenekarok kivételes mozgósító hatásait is. Nem túlzás talán azt mondani, hogy a hazai, tájékozódni akaró közvélemény a nyár végén a Jobbik kapcsán sokkal többet megtudhatott a kortárs magyar ifjúság eleddig rejtve maradt kulturális, szociális probléma-halmazáról, mint a megelőző évtized során összesen.

Maga a Gárda és a Jobbik egy ideig kivárt, majd szeptemberben újrakezdődtek a „falujárások”, a demonstratív megjelenések, s tanulván a korábbi esetekből, elkezdődött valami fura szélhámoskodás, játék a jogi lehetőségekkel. Az eljárásra hívatott rendőrség természetesen soha nem volt felkészülve és felkészítve arra, hogy ennyire összetett, nehezen értelmezhető jogi helyzetekben eljátszhassa a körültekintően iskolázott jogalkalmazó szerepét.

Ezért aztán szeptember végén megint az folyt, mint már a nyáron: végtelen viták arról, hogy mit szabad és mit nem? Kinek igen és kinek nem?

Összegezvén a Jobbik elmúlt negyedévbéli tevékenységét az alábbi fejlemények látszanak fontosnak:

-

Folyamatosan tesztelik a hazai gyülekezési és szólásszabadság határait, s könyörtelenül kihasználják a jogi rendezettség valamennyi hiányosságát.

- Előszeretettel játszanak a joggal, ha az a számukra kedvező, akkor formális jogi érvek mögé bújnak, ha nekik nem megfelelő, akkor meg jogon kívüli tényezőkkel operálnak.

- Nem riadnak meg a közvetlen konfrontációktól sem, gyaníthatóan azért nem, mert számos vezetőjükben erős hajlam van a mártírrá válásra, illetve arra számítanak, hogy az áldozat szerepébe kerülve jelentős mobilizáló hatásuk lehet.

- Az uniós mandátumokat felhasználva bekéredzkednek a hazai parlamenti munkába is, ott pedig az agent provocatoer szerepében igyekeznek minél konfliktusosabb helyzeteket teremteni.

Ezekből a tényezőkből az következik, amit már júniusban is lehetett sejteni. A Jobbik olyan erőteljes és nehezen megválaszolható kihívást jelent az egész magyar politikai berendezkedés számára, amely miatt előbb-utóbb valamennyi tényező világos színvallásra fog kényszerülni. E pillanatban még nem tudjuk, hogy örüljünk-e ennek, avagy inkább kétségbe kellene esnünk. Gyaníthatóan, egy éven belül legalább ezt az egy dilemmát megválaszolhatjuk.

Irodalom a Jobbik elmúlt negyedévéhez:

Krug Emilia: Csak radikálisok... 168 óra, júl.9.

Nagy N. Péter: A gárda igen, a Jobbik nem. NSZ. júl. 15.

Mihancsik Zsófia: Fogadatlan prókátorok. MaNcs. júl. 23.

György Péter: Magyar Gárda, ÉS. júl.17.

Buják Attila: Kurucok és suttogók, 168 óra, júl. 23.

Heti válasz: A Jobbik-jelenség, júl.23.

Fleck Zoltán: A Gárdaítélet, Nsz. júl. 28.

Dévény István: Szebb jövőt? Heti Válasz, aug. 28.

Herskovics Eszter : Szélsőrock. 168 óra, aug. 13.

Varró Szilvia: Második felvonás, MaNcs okt. 1.

Zárszó

Választékunk

D i k t a t ú r a

Vigyázz, mit beszélsz!

D e m o k r á c i a

Mindegy, mit beszélsz.

/Fodor Ákos verse az ÉS. 2009. okt. 9-ei számában /

Nem tartozna nagyon szorosan az elmúlt negyedév eseményeihez az a jelenség, ami a legutóbbi hónapokban a szellemi élet újratermelési folyamatainak a legfeltűnőbb vonása volt, de e zárszó keretei között mégis szeretnénk felhívni rá a figyelmet. Ez a jelenség talán annak köszönhető, hogy a médiában ezt az évet mindinkább eluralta a húsz éves évforduló alkalmából zajló, szinte kényszeres emlékékezés és mérlegkészítés – az elmúlt hetekben szinte áradatként jelennek meg a rendszerváltás egészével számot vetni kívánó elemzések.

E nagyszámú publikációból ezúttal hat olyan írást választottunk ki, amelyek mondanivalóját összegző önkényünk fogja egységes gondolatmenetté varázsolni.

Szalai Erzsébet úgy véli, hogy a rendszerváltás modellje megbukott. Az (ál)baloldal sikertelenül kísérletezett a kapitalizmus hazai újraélesztésével, csak csőd lett e kísérletből, bedarálta hazánkat a globális kapitalizmus, a liberális-piacimádó szakértelmiség hangos ünneplése közepette. Csak a csőd marad e kísérlet után, a társadalmi feszültségek nőnek, ebből a modelltől nem vezet sehová sem kiút, bár ettől még akár évtizedekig elvegetálhatunk vele. (Szalai: *A válság mélysége. Nsz. Okt.3.*)

Niedermüller Péter úgy látja, hogy már a kezdetekkor eleve rossz modellt választott az ország. Azt a nyugat-európai gazdasági-társadalmi formációt kezdtük másolni, amely a nyolcvanas években a maga régiójában is válságba került, s mi ezt a bukó fázist utánoztuk. Miközben Nyugat-Európa a kilencvenes évek közepétől óriási változásokon ment keresztül, csak mi ezt észre sem vettük, mert elfoglalt minket a magunk szakadatlan belső politikai küzdelme. E küzdelmekből hosszabb távon a Fidesz került ki győztesen, mert ők voltak képesek egységes táborra szervezni a csalódottakat, a veszteseket – a jobboldali populizmus jegyében, s a magyar társadalom többsége ma már reform- és modernizációellenes. *(Niedermüller: Az eltévedt ország. És. Szept. 25.)*

Ungváry Rudolf - némileg eme előző írással vitatkozva - azt fejt ki, hogy ez a reform-és változásellenes jobboldali többség egyáltalán nem az elmúlt évek terméke, hanem ez volta az elmúlt másfél évszázad alapvető társadalmi típusa, mindig is ők voltak a többség. Még a Kádár-korszakban is, csak ekkor a baloldali retorika eltakarta ennek a rendpárti/populizmusra éhes többségnek a tulajdonképpeni karakterét. E rendpárti közösségi vágy jobbról sokkal természetesen elégíthető ki, s a Fidesz várható győzelmével tulajdonképpen a történelmi kontinuitás áll helyre, és ezt nagyon kínos lesz a magát túlértékelt baloldali/liberális értelmiségnek belátni. A modernizációhoz erőszak kell és ezt a magyar társadalom csak jobboldali/talmi közösségi formájában képes elfogadni, a baloldaltól ugyanezt a kísérletet mindig is diktatúraként élte meg. *(Ungváry: A magára talált többség. És. Okt.9.)*

Ladányi János nagyigényű esszéje ugyanezeket a kérdéseket a szociológia nyelvén mondja fel és válaszolja meg. Szerinte az egész rendszerváltás a késő-kádári konfliktuskerülő, az államon élőködő, kockázatoktól irtózó, csendes többség ellenállásán bukott meg. A kísérlet a normakerülő alkukban járatos társadalmi nagycsoportok foglyává vált. Az egyik póluson az elitrekonstrukcióban és privilégium-védelemben érdekeltek győzelmével. A másik póluson pedig a verseny- és mobilitásképtelen leszakadók millióival, akik települészárványok és szociális gettók fogságában vergődve várják az idők múlását. S e két pólus között az ígéretesnek látszott uniós csatlakozási folyamat is nyomtalanul enyészik el. *(Ladányi: Kompország az Európai Unióban. Kritika. 2009/szept. 4-10.)*

Pétevári Zsolt eredetileg „csak” a baloldali rendszerváltási kísérlet csődjének anatómiáját akarta darabjaira szedni, a munka közben azonban ő is meglehetősen lesújtó mérleget készített

a rendszerváltás húsz évéről is. Ő – ritka kivételként – nemcsak metaforaként használja a sokat emlegetett Weimar-szindrómát, hanem komolyan is veszi. S megpróbálja kimutatni, hogy a mostani gazdasági/társadalmi/közéleti válság bizony jóval több ponton hasonlít a húszas/harmincas évek fordulója Németországához, mint azt gondolnánk. Ezen belül lépésről lépésre leírja a baloldali térfél „országmenedzselő-félállampárti” kudarc történetét, ami helyett – szerinte- jobb lenne az alapoktól, a nulláról kezdve felépíteni azt a baloldalt, amely a köztársasági értékrend és a nemzeti kötődés elegyéből ötvözött hagyománnyal útját tudná állni egy jobboldali extrémizmusra hajlamos alkotmányozó többség egyoldalú uralmának. (Péternári: *Az elaggott rendszerpárt. És. Okt.2.*)

Végül, ide tartozónak vélem Lengyel László meglátását, miszerint a rendszerváltás huszadik évében sem a bal-, sem a jobboldalon nincsenek új eszmék, dinamizáló gondolatok. A szocialisták most nem érdekesek, szakítanának a rossz múlttal, de fenn akarják tartani a folytonosságot is, ezért megérdemelt a bukásuk. A probléma viszont az, hogy a „A Fidesz minden további nélkül nyerhet eszmék nélkül. Eszmei újdonságuk az, hogy nincs újdonságuk...” A választás után azonban nagyon hamar le fog lepleződni ez a blöff, s az óriási várakozásokat heteken belül a csalódás válthatja fel.

„Van okunk aggodalomra” – fejezi be Lengyel az írását. (Lengyel: *A nagy várakozás. Nsz. okt.3.*)

x x x x x

A magam véleményét ezúttal nem taglalnám. (Máskor, más helyütt, pl. a Népszabadság szilveszteri számában megpróbáltam éppen e fönti álláspontokkal szemben egy másik, mondhatnám: alsó nézőpontú megközelítés részleteit is bemutatni.) A megidézett hat szerző abban az egy vonatkozásban mindenképpen közös nevezőre hozható, hogy a rendszerváltás két évtizedét sokkal inkább tartják kudarcnak, mint sikernek, s ebben *feltétlenül számíthatnak a pillanatnyi többségi hangulat támogató helyeslésére is*. E kudarcjelentések azonban nem kis mértékben kivetítődései annak a rossz közérzetnek, amit a bal/liberális értelmiség az elmúlt nyolcévnyi koalíció megállás nélküli botladozásai okán – némi joggal – érez. De attól még: kivetítődés. S leképeződése annak a csődtömeg-sejtésnek, amit meg a jobboldali véleményirányítók - főként amiatt – éreznek, hogy az elmúlt nyolc évben nem ők voltak

hatalmon. Fura az, amikor két, teljesen különböző eredetű csoporthangulat a végpontokon úgy tud találkozni, hogy egymást mérhetetlenül felerősítik. S ráadásul, itt van még a világgazdasági válság is, és Eleonórárt sem lehetett rendesen végkielégíteni.

Ennyi, együtt – túl sok. Nem csoda, ha majdnem mindenki csak a bukást, a kudarcokat, a csalódást látja. Ez a hangulat is szerves része annak a negyedévnek, ami közvetlenül a kampány kezdetét megelőzi... S a kampány csak még ezután kezdődik. Most derül ki, hogy mi a *Választékunk*.

Budapest, 2009. okt. 1-14.